

Finanšu izlūkošanas
dienests

Tirdzniecības darījumu izmantošana noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā

STRATĒĢISKĀS ANALĪZES PĒTĪJUMS

2022

Satura radītājs

1. Kopsavilkums.....	2
2. Tirdzniecības vide Latvijā.....	8
3. TBML, TF, PF vispārējs raksturojums.....	12
4. Secinājumi par TBML darbībām Latvijā.....	15
5. TBML indikatori	27
Saīsinājumi un termini	30
1. pielikums "Pētījuma ietvaros analizētās valstis"	31
2. pielikums "Pētījuma ietvaros analizētās preču grupas".....	32

1. Kopsavilkums

TBML risku novērtējuma nepieciešamība

Tirdzniecības darījumu dinamiskais raksturs, darījumos iesaistīto preču un pakalpojumu daudzveidība, vairāku preču, pakalpojumu, darījumu partneru iesaistīšanās tirdzniecības darījumos, kā arī citi aspekti palielina riskus, ka tirdzniecības darījumi var tikt izmantoti NILL, nodokļu krāpšanās shēmās un citu noziedzīgu nodarījumu veikšanai vai maskēšanai. FATF veikto pētījumu ietvaros secināts, ka tirdzniecības darījumu izmantošana ir viena no trim izplatītākajām metodēm līdzekļu pārvietošanai, ko noziedzīgie grupējumi izmanto, lai slēptu NIL izcelsmi.¹

Noziedzīgu nodarījumu veikšana var tikt īstenota ne tikai ar starptautisku tirdzniecības darījumu starpniecību, bet arī ar darījumiem, kas notiek vienas jurisdikcijas ietvaros, tādēļ šī pētījuma mērķauditorija galvenokārt ir Novēršanas likuma subjekti, tirdzniecības darījumus uzraugošās un kontrolējošās institūcijas, kā arī personas, kuras iesaistītas tirdzniecības darījumos.

Pētījuma ietvaros tiek vērsta uzmanība uz paņēmieniem, kas var tikt izmantoti TBML shēmās, kā arī apkopoti indikatori, kas liecina par iespējamām NILL, TF, PF darbībām ar tirdzniecības darījumu starpniecību.

- 1.1. Veicot Latvijas importa un eksporta statistikas datu analīzi ar "spoguļstatistikas" metodi 49 valstu kopā (ietverto gan EEZ, gan trešās valstis), kā arī analizējot FID rīcībā esošo ziņojumu par aizdomīgiem darījumiem saturu, FATF un dažādu valstu izstrādātos materiālus par TBML, šajā pētījumā identificēti paņēmieni, kas tiek izmantoti TBML un tirdzniecībā balstītas TPF shēmās, apkopoti indikatori, kas liecina par iespējamām NILL, TF, PF darbībām tirdzniecības darījumu ietvaros, kā novērtēta Latvijas tirdzniecības vides iespējama izmantošana šādās shēmās.
- 1.2. Pētījumā analizēto valstu tirdzniecības datu kopējais nesakritības apjoms 2020. gadā ir vairāk nekā 7,2 miljardi USD, savukārt 2018. gadā datu nesakritība bija par 16% lielāka, pārsniedzot 8,6 miljardus USD. Tirdzniecības datu nesakritība skaidrojama ar vairāku apstākļu mijiedarbību – izaicinājumi visaptverošas statistikas apkopošanā, pētījumā pielietotās metodoloģijas specifika, kā arī iespējama tirdzniecības darījumu izmantošana noziedzīgās shēmās, t.sk. NILL, TF, PF.
- 1.3. Gan 2018. gadā, gan 2020. gadā galvenokārt identificētas pazīmes, kas liecina par iespējamu NIL izvietošanu partnervalsts finanšu sistēmā nesakritības starpības apmērā (1. riska profils). Samērā bieži arī novērojama lielākas izvestās preču vērtības norādišana, saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmējvalstī deklarēta mazāka vērtība. Šajā gadījumā iespējama NIL izvietošana Latvijas finanšu sistēmā nesakritības starpības apmērā. Šāda veida darījumi atbilst 2. riska profilam - NIL izriet no Latvijā un citās ES valstīs izdarītiem noziegumiem.²
- 1.4. Kompetentās iestādes secinājušas, ka ģeogrāfiskās atrašanās un citu aspektu ietekmē TBML shēmās biežāk var tikt iesaistītas kaimiņvalstis, taču tas neizslēdz iespēju, ka arī citas valstis var tikt iesaistītas noziedzīgās shēmās. Turklāt jānorāda, ka TBML shēmas ietvaros no valsts uz valsti var tikt pārvietoti arī tikai tirdzniecības dokumenti, bet ne preces (piemēram, īstenojot šādu shēmu kaimiņvalstu ietvaros, veidojas mazākas izmaksas, nekā tad, ja būtu iesaistīta ģeogrāfiski tālāk esoša valsts).
- 1.5. Pamatojoties uz datiem³ ir secināms, ka NILL, TF un PF darbībām var tikt pakļautas visas nozares, preču un pakalpojumu grupas, tomēr ievainojamākie ir darījumi, kuros

¹ FATF/Egmont Trade-based Money Laundering: Trends and Developments. Pieejams: <http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/trade-based-money-laundering-trends-and-developments.html>

² Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējuma ziņojums par 2017. - 2019. gadu, 2.2.1. punkts. Pieejams: [https://fid.gov.lv/lv/darbības-jomas/nacionalais-risku-novērtējums-2017-2019](https://fid.gov.lv/lv/darbības-jomas/nacionalais-risku-novērtējums/nacionalais-risku-novērtējums-2017-2019)

³ Skatīt nodajā "TBML, TF, PF risku novērtēšanas metodoloģija".

iesaistītas preces un pakalpojumi ar plašu cenu diapazonu, preces, kas iesaistītas garos tirdzniecības ciklos, kā arī preces un pakalpojumi, ko atbildīgajiem dienestiem ir sarežģīti pārbaudīt. TBML un tirdzniecībā balstītās TPF shēmās būtiskiem riskiem pakļauti ir tādi darījumi, kuros iesaistīti pakalpojumi. Minētais skaidrojams ar faktu, ka pakalpojumi ir saistīti ar nemateriālu vērtību nodošanu, kas nereti nerada taustāmu un pārbaudāmu gala rezultātu, kā arī to vērtība ir nosakāma subjektīvi.

- 1.6. 2020. gadā vērojams datu nesakritības apjoma samazinājums. Tas pirmšķietami liecina, ka tiek īstenoti pasākumi, kas ierobežo iespēju īstenot krāpnieciskas darbības un samazina Latvijas finanšu sistēmas ievainojamību. Viens no pozitīvo pārmaiņu iemesliem ir 2019. gadā īstenotie pasākumi Moneyval novērtēšanas procesa ietvaros. Nolūkā izveidot efektīvu kontroles un uzraudzības mehānismu, kas nepieļautu iespēju izmantot Latvijas finanšu sistēmu noziedzīgiem mērķiem, tika ieguldīts ievērojams darbs gan FATF rekomendāciju ieviešanā, gan efektīvā to piemērošanā.

TBML, TF, PF risku novērtēšanas metodoloģija

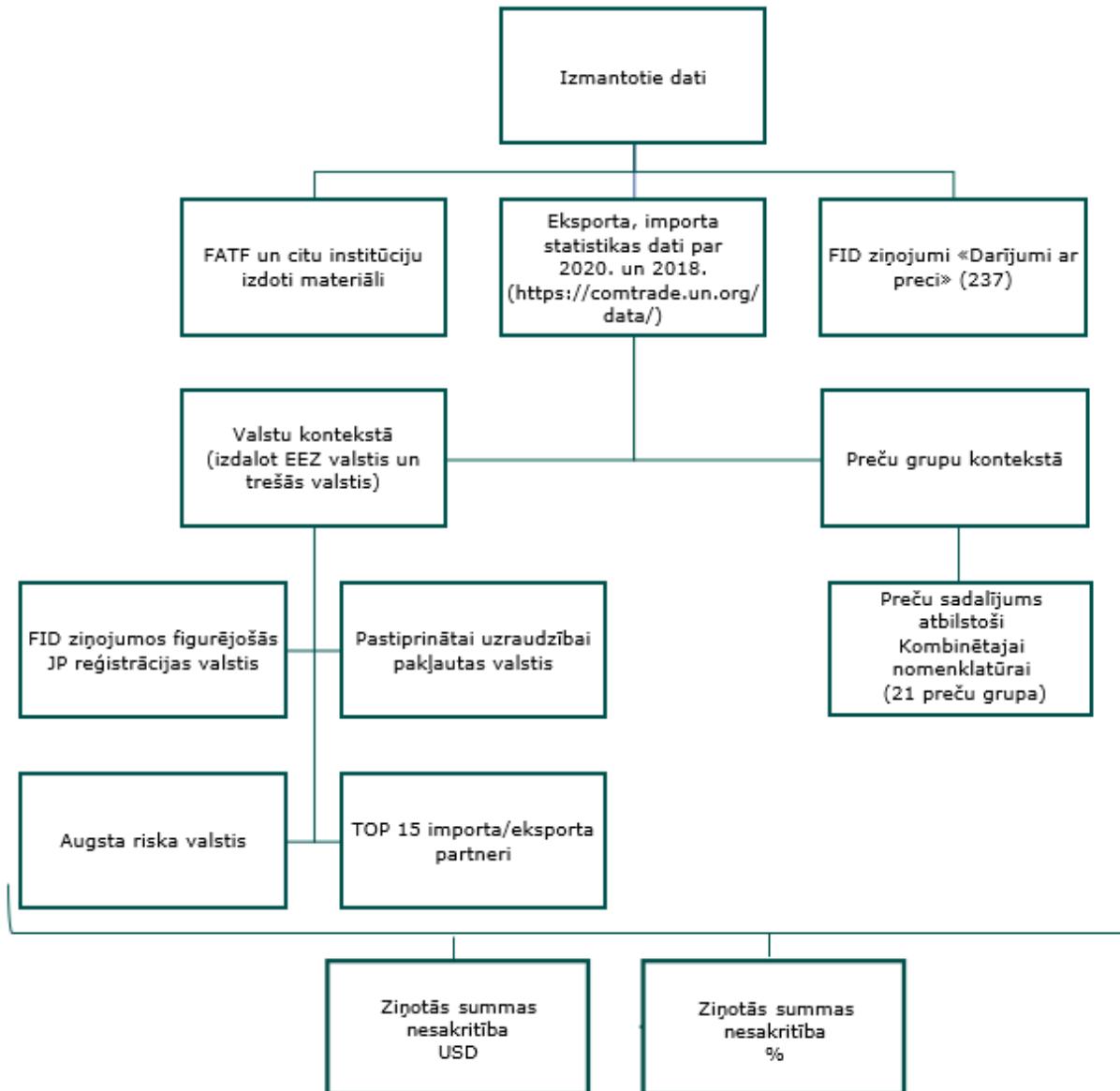
- 1.7. Lai noteiktu risku indikatorus, kā arī identificētu nozares un preču grupas, kas visbiežāk iesaistītas aizdomīgos tirdzniecības darījumos Latvijā, kā arī veiktu risku novērtējumu, izmantoti CSP un Eurostat dati, United Nations Comtrade datubāzē apkopotā statistika, FID saņemtajos ziņojumos ietvertā informācija, FATF ziņojumi, ECOFEL materiāli, kā arī citu valstu risku novērtējumi.
- 1.8. Pamatojoties uz pieejamo datu saturu un analīzes iespējām, pētījuma ietvaros primāri apskatīti un analizēti tieši TBML riski, risku indikatori un paņēmieni. Ņemot vērā TF un PF darbību specifisko raksturu, tirdzniecības darījumos balstītās TPF riski būtu analizējami atsevišķi.
- 1.9. Pētījuma ietvaros apkopoti un analizēti 2020. gadā FID saņemtie Novēršanas likuma subjektu ziņojumi par aizdomīgiem darījumiem (kopā 237 ziņojumi),⁴ kuros norādīta tipoloģija PR “Darījumi ar preci”. 2021. gadā saņemts 281 ziņojums, kuros norādīta šī tipoloģija. Tomēr jāuzsver, ka arī citos ziņojumos par aizdomīgiem darījumiem var būt ietverti tirdzniecības darījumi, darījumi ar precēm u.tml., bet atbilstoši pētījuma mērķim un tvērumam tika analizēti saņemtie ziņojumi, kuros minētā tipoloģija ir primārā. Uzsverams, ka pētījuma ietvaros veikta informācijas kvalitatīva (nevis kvantitatīva) vērtēšana, proti, ziņojumu satura analīzes mērķis bija identificēt preču grupas, pakalpojumu nozares, kā arī juridisko personu reģistrācijas valstis, kas visbiežāk ietvertas ziņojumos par aizdomīgiem darījumiem minētās tipoloģijas kontekstā.
- 1.10. Pamatojoties FATF ziņojumā minēto⁵ un vērtējot ārvalstu praksi,⁶ pētījumā analizēti ārējās tirdzniecības (eksporta un importa) statistikas dati. Ņemot vērā Covid-19 izplatības ietekmi uz 2020. gada ekonomiskajām norisēm, kā arī 2019. gadā uzsākto Latvijas finanšu nozares *kapitālo remontu*, rādītāju izmaiņu rakstura noteikšanai tika apkopoti un analizēti 2020. un 2018. gada statistikas dati (skat. 1. attēlu).

⁴ Darījumu skaits ar tipoloģiju PR “Darījumi ar preci”, bet tas neizslēdz iespējamību, ka arī citos FID saņemtajos ziņojumos par aizdomīgiem darījumiem ir ietverta informācija par tirdzniecības darījumiem.

⁵ FATF/Egmont Trade-based Money Laundering: Trends and Developments. Pieejams: <http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/trade-based-money-laundering-trends-and-developments.html>

⁶ Magic mirror in my hand...how trade mirror statistics can help us detect illegal financial flows. Pieejams: <https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/qef/2018-0445/index.html?com.dotmarketing.htmlpage.language=1>

1. attēls "Pētījuma ietvaros izmantotās metodikas grafisks attēlojums"

1.11. Statistikas dati par tirdzniecības darījumiem tika apkopoti un analizēti valstu kontekstā un preču grupu kontekstā (skat. 1. attēlu).

- 1.11.1. Valstu ietvarā iekļautas FATF noteiktās augsta riska valstis un pastiprinātai uzraudzībai pakļautās valstis un jurisdikcijas,⁷ kā arī juridisko personu reģistrācijas valstis (no FID saņemtajiem ziņojumiem par aizdomīgiem darījumiem, kuros norādīta tipoloģija PR "Darījumi ar preci"). Turklāt valstis tika sadalītas divās grupās - EEZ un trešās valstis. Tādejādi statistikas ietvarā tika analizēta kopumā 49 valstu statistika (20 EEZ valstis un 29 trešās valstis).
- 1.11.2. Preču grupu kontekstā statistikas apkopošanai un salīdzināšanai izmantoti statistikas dati atbilstoši Kombinētās nomenklatūras 2020⁸ un Kombinētās nomenklatūras 2018 sadalījumam (kopumā 21 preču grupa). Lai vienādotu pieejamo datu klasifikāciju un vecinātu iespēju salīdzināt FID ziņojumos

⁷ Informācija par augsta riska valstīm un pastiprinātai uzraudzībai pakļautām valstīm un jurisdikcijām. Pieejams: <https://www.fid.gov.lv/lv/darbibas-jomas/starptautiska-sadarbiba/augsta-riska-valstis>

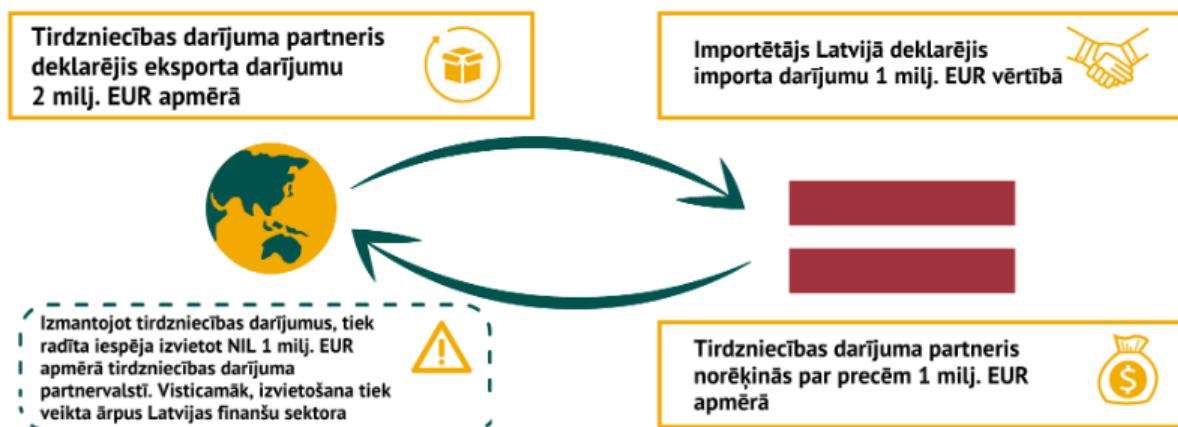
⁸ Kombinētā nomenklatūra ir Eiropas Savienības statistikas biroja (Eurostat) izveidots klasifikators, kas tie izmantots preču klasificēšanai un ko lieto preču kustības starp Eiropas Savienības valstīm un trešajām valstīm apkopošanai. Pieejams: https://lexparency.org/eu/31987R2658/ANX_I/20200101

pieejamos datus ar vispārpieejamajiem statistikas datiem, FID ziņojumi tika sadalīti atbilstoši Kombinētajā nomenklatūrā 2020 iekļautajām preču grupām.

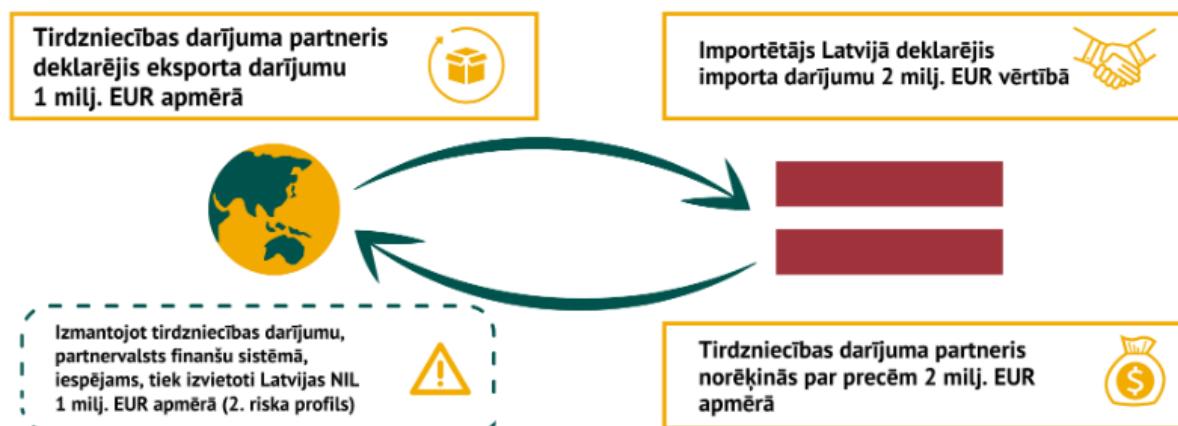
1.12. Risku novērtēšanas procesā tika izmantota "spoguļstatistikas" metode, kā ietvaros salīdzināti Latvijas un tirdzniecības darījuma partnervalstu oficiālie ziņotie statistikas dati par eksporta un importa apjomu 2018. un 2020. gadā 1.9. punktā minētajā tvērumā (skat. 1. attēlu).

1.13. Pamatojoties uz "spoguļstatistikas" datiem, pētījuma ietvaros analizēta viena no TBML izplatītākajām metodēm – preces vērtībai neatbilstoši augstas vai zemas darījuma summas norādīšana (*Over- and under-invoicing*). Šī paņēmienā būtība ir manipulēšana ar preču un pakalpojumu patieso vērtību, kas rada tirdzniecības darījumu datu nesakritību.

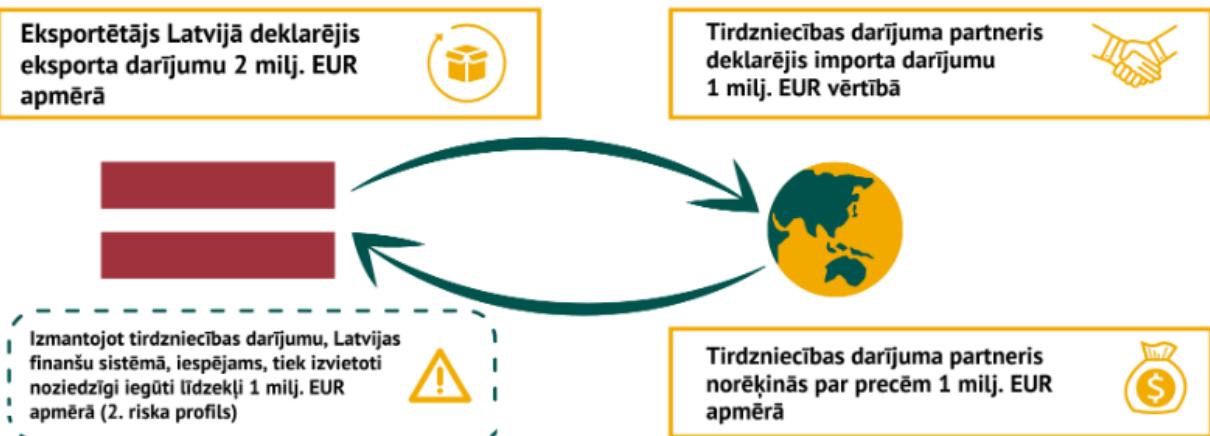
1.13.1. Mazākas ievestās preču vērtības norādīšana, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītājvalstī deklarēta lielāka vērtība (*Over-invoicing import*).

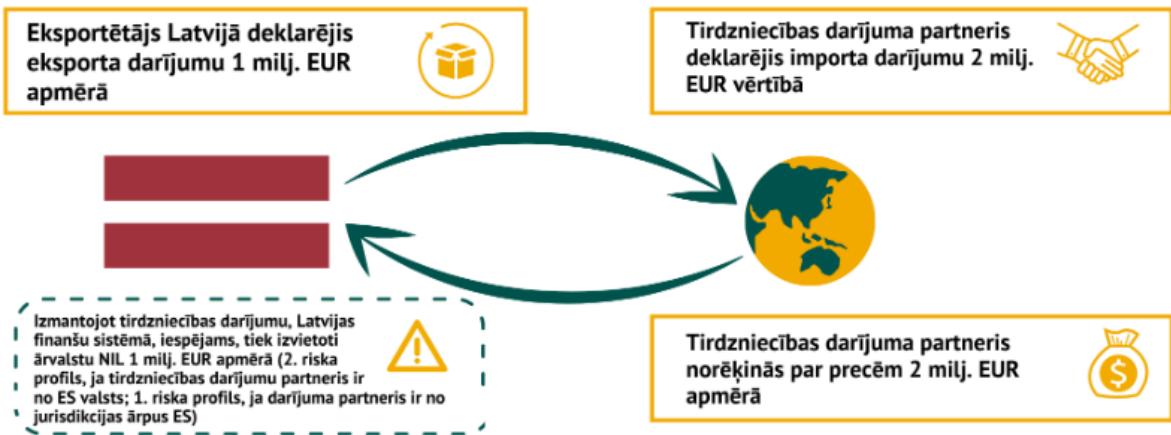
1.13.2. Lielākas ievestās preču vērtības norādīšana, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītājvalstī deklarēta mazāka vērtība (*Under-invoicing import*).

1.13.3. Lielākas izvestās preču vērtības norādīšana, saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmējvalstī deklarēta mazāka vērtība (*Over-invoicing export*).

1.13.4. Mazākas izvestās preču vērtības norādīšana, saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmējvalstī deklarēta lielāka vērtība (*Under-invoicing export*).

1.14. CSP pārstāvji norāda, ka Latvija bieži vien ir pirmā valsts, kurai cauri tiek transportēta prece no Krievijas uz ES valstīm. No Krievijas vestā prece tiek deklarēta uz Krievijas-Latvijas robežas, neskototies uz to, ka Latvija nav preču galamērķa valsts, tādejādi rodas ievērojama statistikas datu nesakritība. Krievijas tirdzniecības statistikā šāds preču tranzīts caur Latviju tiek iekļauts statistikā par eksporta apjomu uz Latviju, bet Latvijas tirdzniecības statistikā šādi gadījumi netiek iekļauti statistikā par importa apjomu no Krievijas, jo Latvija nav preču gala saņēmējvalsts. Lai izvairītos no statistikas datu maldinošas atspoguļošanas un nepamatotu secinājumu izdarīšanas, apkopojoši statistikas datus preču kontekstā, kopsummā nav iekļauti Krievijas eksporta statistikas dati gadījumos, kur apjoms pārsniedz 10 milj. USD.

1.15. Pētījuma ietvaros identificēti šādi izmantotās metodoloģijas ierobežojumi, kas var veicināt atšķirīgu datu interpretāciju un datu nesakritību:

- 1.15.1. FID saņemtajos ziņojumos par aizdomīgiem tirdzniecības darījumiem Novēršanas likuma subjekti 44% gadījumos izvēlējušies tipoloģiju "PR09 - Darījumi ar preci - cits" (nav norādīta specifiska NILL tipoloģija), kas aprūtina statistikas apkopošanu, klasificēšanu un salīdzināšanu.
- 1.15.2. Nepilnības statistikas datos par darījumiem ar trešajām valstīm, vai šādas statistikas nepieejamība.

1.15.3. "Spoguļstatistikas" nepieejamība par pakalpojumu eksportu un importu. Priekšstats par pakalpojumiem tika gūts tikai no Novēršanas likuma subjektu ziņojumiem par aizdomīgiem darījumiem, FATF ziņojumiem un citu valstu līdzīgiem pētījumiem.

1.15.4. Vispārējās nepilnības, kas saistītas ar "spoguļstatistikas" metodes pielietošanu (skat. 1.14. punktā).

1.16. Izmantojot "spoguļstatistikas" metodi, jāapzinās, ka ne vienmēr datu nesakritība liecina par noziedzīgām darbībām. Nesakritībām var būt vairāki iemesli:

1.16.1. valstu ekonomikas atšķirības pēc lieluma (tādēļ noteiktās robežvērtības preču ievedumam un preču izvedumam, kad uzņēmumiem ir pienākums iesniegt statistikas pārskatus, ir dažādas);

1.16.2. metodoloģiskās atšķirības (piemēram, veicot trūkstošo datu pierēķinu par uzņēmumiem, kas nav snieguši informāciju un uzņēmumiem zem robežlieluma);

1.16.3. ar valsts ģeogrāfisko atrašanās vietu saistītie aspekti (piemēram, Latvija starpvalstu darījumā ir iesaistīta kā tranzītvalsts);

1.16.4. tiek veikti trīsstūrveida darījumi, kad tirdzniecības darījumā ir iesaistītas trīs valstis (prece, kas nākusi no vienas valsts caur otru un tiek pārdota trešā valstī, pirmajā valstī tiek uzskaitīta, pieņemot, ka otra valsts ir preces galamērķa valsts);

1.16.5. nobīde laikā, kad dati ir uzskaitīti (ņemot vērā preces pārvietošanās ilgumu, laiku, kas nepieciešams administratīvo procedūru veikšanai utt.);

1.16.6. kombinētās nomenklatūras preču kodu pielietošanas interpretācija (piemēram, attiecībā uz precēm, uz kurām ir zināmas grūtības atrast visprecīzāko kodu);

1.16.7. metodoloģiskas atšķirības specifisku preču un pārvietojumu uzskaitē (piemēram, elektrība, gāze, pakāpenisks preču sūtījums, jūras produkti, rūpniecības iekārtas utt.);

1.16.8. atšķirības saistībā ar datu konfidencialitātes pielietojumu;

1.16.9. darījumu kodu pielietošanas atšķirības u.c.⁹

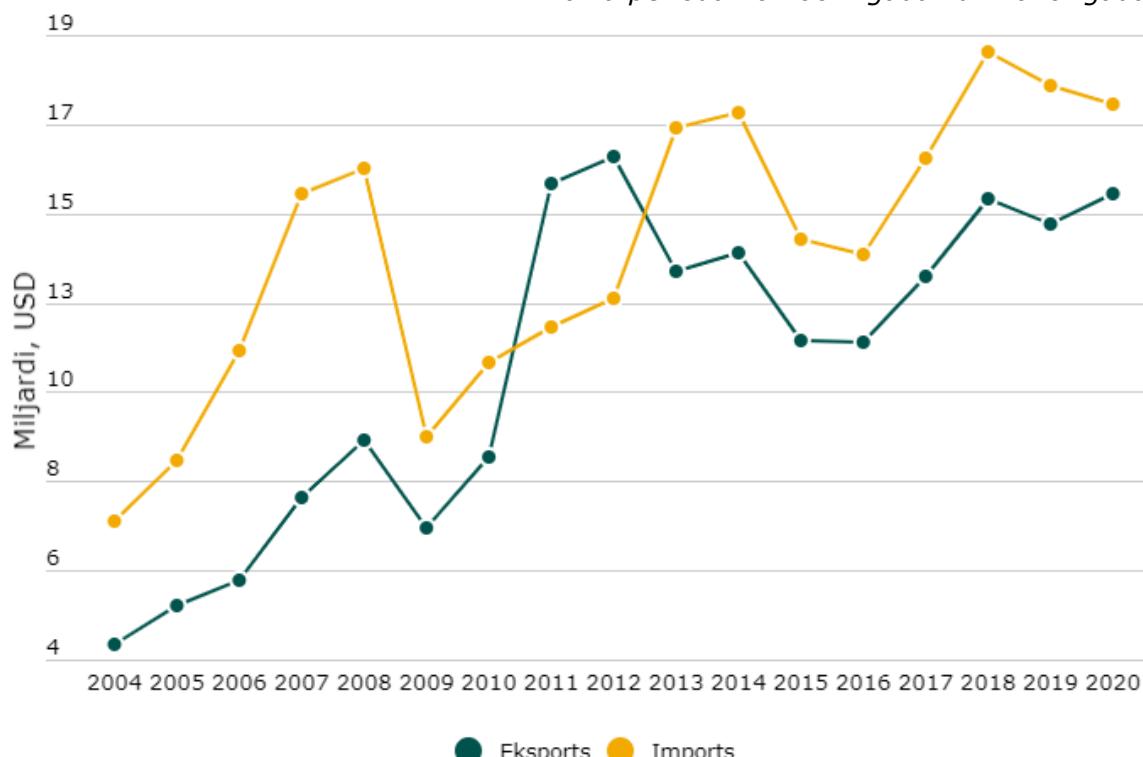
1.17. Tāpat jāņem vērā, ka tirdzniecības datu nesakritība starp valstīm var liecināt ne tikai par TBML, bet arī par citu noziedzīgu nodarījumu shēmām. TBML shēmas ir līdzīgas nodokļu noziegumu shēmām un gadījumiem, kad notiek krāpšanās ar nodokļiem. Daudzos gadījumos bez padzījinātas lietas izpētes nav iespējams pateikt, ar kādu mērķi tiek īstenota tirdzniecības darījumu shēma.

⁹ Tipiskākie datu nesakritības iemesli ir apkopoti ANO izdotajā Starptautiskās preču tirdzniecības statistikas sastādītāju rokasgrāmatā. Pieejams: https://unstats.un.org/unsd/trade/publications/seriesf_87Rev1_e_cover.pdf

2. Tirdzniecības vide Latvijā

- 2.1. Ņemot vērā, ka starptautiskā mērogā Latvijas ekonomika un iekšējais tirgus ir relatīvi neliels, kā arī faktu, ka resursi ir ierobežoti, ilgtspējīgai Latvijas tautsaimniecības attīstībai ekonomiskā sadarbība ar citām valstīm ir būtiska. Tādējādi kopš 1990. gadu sākuma, īstenojot reformas un attīstot sadarbību ar ārvalstu partneriem, tiek sekmētas ārējās ekonomiskās attiecības un valsts integrācija starptautiskajā ekonomikā.
- 2.2. Šajā procesā zīmīgs notikums ir Latvijas uzņemšana Pasaules Tirdzniecības organizācijā 1999. gada 10. februārī, kā arī pievienošanās ES 2004. gada 1. maijā, kā rezultātā Latvija kļuva ne vien par pilntiesīgu daudzpusējās tirdzniecības sistēmas, bet arī par ES vienotā tirgus dalībnieci.
- 2.3. Nozīmīgs solis ekonomikas un uzņēmējdarbības vides kvalitātes celšanai ir arī Latvijas uzņemšana OECD 2016. gada 1. jūlijā.
- 2.4. Neskatos uz līdz šim sasniegto, kā arī ievērojot gan mūsu valsts, gan starptautiskajā ekonomikā notiekošos procesus, tiek turpināts darbs pie tirdzniecības barjeru samazināšanas citu valstu tirgos un ekonomisko attiecību padzīlināšanas ar tām.¹⁰
- 2.5. Kopš Latvijas iestāšanās ES 2004. gadā tirdzniecības nozare līdzīgi kā tautsaimniecība kopumā, piedzīvojusi gan strauju izaugsmi, gan pasaules globālās finanšu krīzes izraisītu lejupslīdi. 2004. – 2007. gadā tirdzniecība pieauga par 60%. Savukārt lejupslīdes laikā (2008 – 2010) tā samazinājās par 17%. Sākot ar 2011. gadu, tirdzniecība atkal sāka pieaugt¹¹ (skat. 2. attēlu).
- 2.6. 2020. gads vēsturē iezīmēsies kā Covid-19 izraisītās krīzes gads, kas ietekmēja praktiski visus ekonomiskos rādītājus visās pasaules valstīs, tostarp arī Latvijā.

2. attēls "Latvijas starptautiskās tirdzniecības apjoma izmaiņas laika periodā no 2004. gada līdz 2020. gadam"

¹⁰ Informatīvs materiāls "Divpusējā ekonomiskā sadarbība". Pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/divpulseja-ekonomiska-sadarbiba>

¹¹ Nacionālā enciklopēdija. Tirdzniecība Latvijā. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/25133>

Ārējās tirdzniecības darījumu kontrole Latvijā

- 2.7. Ārējās tirdzniecības darījumu uzraudzību un kontroli reglamentē gan Latvijas tiesību akti, gan ES normatīvie akti.¹²
- 2.8. Ārējās tirdzniecības darījumu kontroles un uzraudzības aspekti ir atkarīgi gan no darījumā iesaistītajām partnerstāstīm, gan no darījumā iesaistīto preču vai pakalpojumu veida.
- 2.9. Ārējās tirdzniecības darījumu kontroli un uzraudzību Latvijā savas kompetences ietvaros nodrošina vairākas iestādes.
- 2.10. VID MP veic preču un citu priekšmetu muitas kontroli, to aplikšanu ar ievedmuitas nodokli un izvedmuitas nodokli, tā iekasēšanu un muitas kontroles noformēšanu, kā arī valsts ekonomiskās robežas aizsardzību.¹³ VID MP darbības uzdevumi ir noteikti likumā "Par Valsts ieņēmumu dienestu".
- 2.11. Tā kā Latvija atrodas ES, tad muitas kontroles pasākumi notiek saskaņā ar ES muitas kodeksu un ES vadlīnijām, kā arī pamatojoties uz nacionālajiem riska kritērijiem. Kontroles pasākumi tiek veikti, pamatojoties uz risku indikatoriem un risku analīzi.
- 2.12. VID NP un NNPV iesaistās tirdzniecības darījumu kontrolē un uzraudzībā no nodokļu jomas aspektiem.¹⁴
- 2.13. ĀM savas kompetences ietvaros uzrauga un kontrolē tirdzniecības darījumus, kuros iesaistītas stratēģiski nozīmīgas preces, kā arī darījumus, kas kādā no aspektiem saistīti ar sankcijām.
- 2.14. Visas institūcijas kontroles un uzraudzības ietvaros apmainās ar informāciju un sadarbojas ar dažādiem iekšzemes un ārvalstu sadarbības partneriem.
- 2.15. Tirdzniecības darījumu kontekstā, pakalpojumi tiek kontrolēti un uzraudzīti tikai tāk, cik tie ir saistīti ar noteikto darījumu. Piemēram, tiek pārbaudīti ar darījumu saistītie grāmatvedības dokumenti (rēķini, pavadzīmes), bet netiek pārbaudīts, vai tika saņemti kādi juridiskie pakalpojumi, lai noformētu darījumu vai to apliecinātos dokumentus, vai uzņēmums saņēma IT, mārketinga vai citus pakalpojumus, kas pastarpināti saistīti ar veikto darījumu.
- 2.16. Darījumi ar trešajām valstīm tiek stingrāk uzraudzīti, nekā darījumi, kas notiek EEZ ietvaros, jo darījumu ar EEZ kontrolē un uzraudzībā ir iespēja izmantot plašāku instrumentu un sadarbības partneru loku.

Latvijas starptautiskās tirdzniecības statistika

- 2.17. CSP apkopo statistikas datus par preču ārējo tirdzniecību, sniedzot apkopojošu informāciju par starpvalstu tirdzniecību sadalījumā pa preču veidiem un pa valstu grupām. Ārējās tirdzniecības datus izmanto valsts tirdzniecības partneru, svarīgāko eksportpreču un importpreču noteikšanā. Dati par ārējo tirdzniecību tiek iegūti no valsts akciju sabiedrības "Latvijas Jūras administrācija" Integrētās Latvijas kuģu datubāzes, Civilās aviācijas aģentūras datiem par gaisa kuģiem, kas tiek reģistrēti un izslēgti no Latvijas Republikas Civilās aviācijas gaisa kuģu reģistra, Valsts ieņēmumu dienesta Muitas pārvaldes Centrālās muitas sniegtās informācijas u.c.¹⁵

¹² Informācija "Tiesību akti un uzzīja". Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/tiesibu-akti-41>

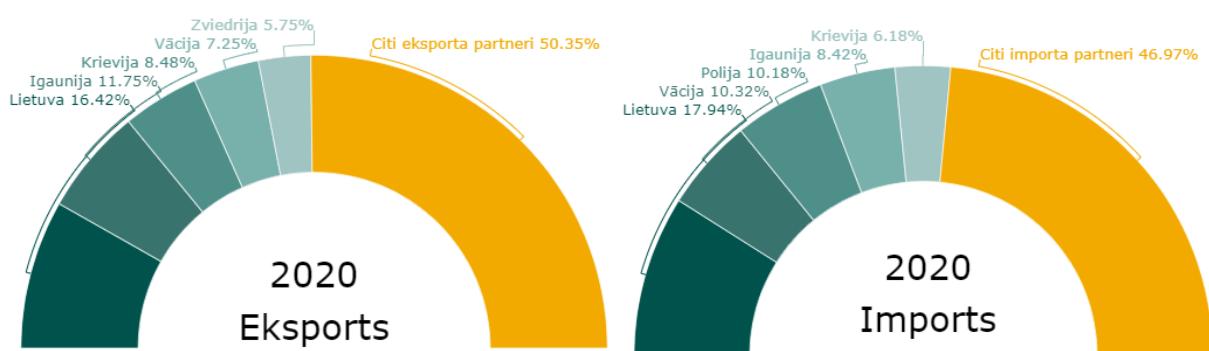
¹³ Likums "Par Valsts ieņēmumu dienestu" 3. nodaļa. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/59902-par-valsts-ieņēmumu-dienestu>

¹⁴ Informācija par VID NP darbības jomām. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/nodokli>

¹⁵ Pilns datu avotu saraksts pieejams Centrālās statistikas pārvaldes vietnē. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/metadati/1498-precu-areja-tirdznieciba>

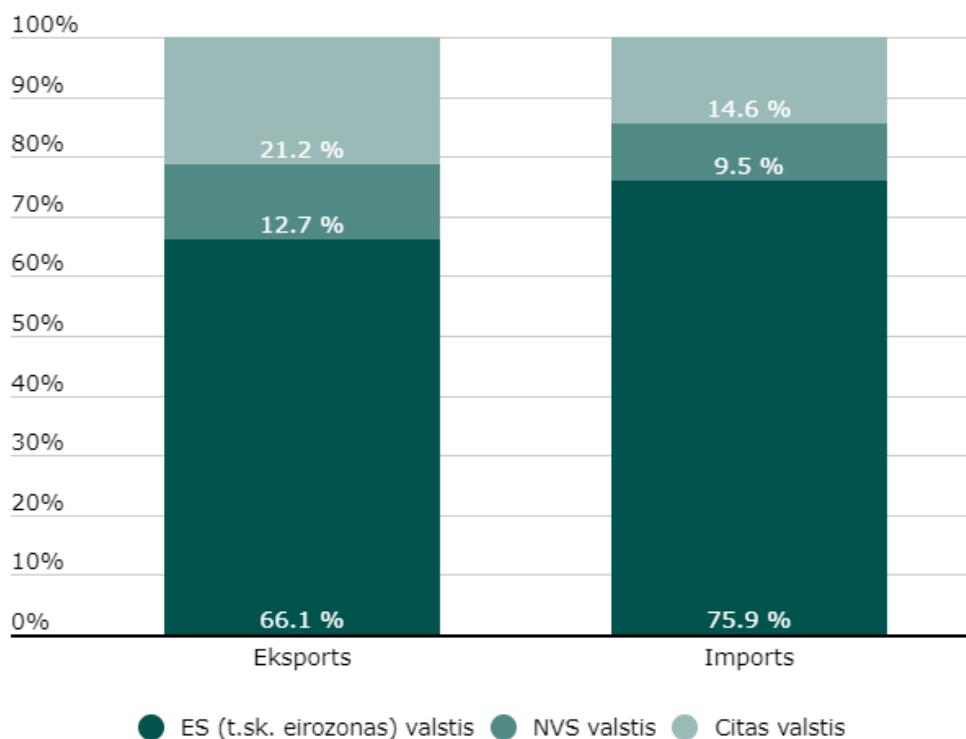
2.18. 2020. gadā no Latvijas tika eksportētas preces uz 197 pasaules valstīm un teritorijām, bet importētas – no 163 pasaules valstīm. 2020. gadā lielākie Latvijas eksporta partneri (faktiskajās cenās, milj. EUR) bija Lietuva, Igaunija, Krievija, Vācija, Zviedrija – šo eksporta partneru īpatsvars veidoja 49,7% no kopējās eksporta vērtības. Savukārt lielākie importa partneri (faktiskajās cenās, milj. EUR) bija Lietuva, Vācija, Polija, Igaunija, Krievija – šo importa partneru īpatsvars veidoja 53% no kopējās importa vērtības.¹⁶ Arī iepriekšējos gados (2016. – 2020.) minētās valstis ir bijušas galvenie Latvijas importa un partneri.

3. attēls. Lielākie Latvijas eksporta un importa partneri 2020. gadā

2.19. Vairāk nekā divas trešdaļas Latvijas eksporta veido preču eksports, bet pārējo – pakalpojumu eksports. Pēdējo gadu laikā šī proporcija nav būtiski mainījusies. Izņēmums ir 2020. gads, kad Covid-19 krīzes ietekmē pakalpojumu eksports samazinājās ievērojami straujāk nekā preču eksports, attiecīgi eksporta struktūra 2020. gadā ir mainījusies par labu preču eksportam.

4. attēls. Eksporta un importa vērtības sadalījums pa valstu grupām 2020. gadā

¹⁶ Latvijas ārējā tirdzniecība. Svarīgākās preces un partneri, 2020/04. Pieejams: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-02/Nr_18_Areja_tirdznieciba_preces-partneri_%2820_04q%29_LV.pdf

- 2.20. Uz ES valstīm eksportēto preču vērtība sasniedza 8 716 milj. eiro jeb 66,1% (tai skaitā uz eirozonas valstīm 6 545,5 milj. eiro jeb 49,6%). Eksports uz NVS valstīm bija 1 672,4 milj. eiro jeb 12,7%, bet uz pārējām valstīm – 2 801,2 milj. eiro jeb 21,2% (skat. 4. attēlu).
- 2.21. Latvijā importēto preču no ES valstīm 2020. gadā vērtība bija 11 437,4 milj. eiro jeb 75,9% (tai skaitā no eirozonas valstīm 8 494,8 milj. eiro jeb 56,3%). Imports no NVS valstīm bija 1 434,2 milj. eiro jeb 9,5%, bet no pārējām valstīm – 2 205,4 milj. eiro jeb 14,6%¹⁷ (skat. 4. attēlu).
- 2.22. Latvijas kopējais preču ārējas tirdzniecības apjoms faktiskajās cenās 2020. gadā sasniedza 28 266,6 milj. EUR, kas ir par 2,1% mazāk salīdzinājumā ar 2019. gadu. Eksporta apjoms pieauga par 224 milj. EUR jeb 1,7%, bet imports samazinājās par 836,6 milj. EUR jeb 5,3%.
- 2.23. Svarīgākās preces Latvijas eksportā 2020. gadā bija koks un koka izstrādājumi (tai skaitā kokogles), elektroierīces un elektroiekārtas, mehānismi un mehāniskās iekārtas, graudu produkti, dzērieni, alkoholiski šķidrumi un etiķis, sauszemes transportlīdzekļi un to daļas.
- 2.24. Svarīgākās preces Latvijas importā 2020. gadā bija elektroierīces un elektroiekārtas, mehānismi un mehāniskās ierīces, sauszemes transporta līdzekļi un to daļas, minerālprodukti, farmācijas produkti, plastmasas un to izstrādājumi.

¹⁷ CSP ziņojums "Latvijas ārējā tirdzniecība. Svarīgākās preces un partneri 2020. gadā." Pieejams: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-02/Nr_18_Areja_tirdznieciba_preces-partneri_%2820_04q%29_LV.pdf

3. TBML, TF, PF vispārējs raksturojums

- 3.1. TBML ir noziedzīgi iegūtas naudas vai citu vērtību legalizēšana, izmantojot tirdzniecības darījumus, lai maskētu līdzekļu noziedzīgo izcelsmi vai finansētu turpmāku noziedzīgu nodarījumu veikšanu.¹⁸ Turklāt TBML shēmas tiek izmantoti gan reāli tirdzniecības darījumi (notiek darījums ar reālu preču plūsmu), gan fiktīvi tirdzniecības darījumi (preču plūsma nenotiek – par tirdzniecības darījumu liecina tikai dokumenti un maksājumi).
- 3.2. Jebkuras TBML shēmas galvenais mērķis ir apzināta noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārvietošana, izmantojot tirdzniecības darījumus, izmantojot dažādus pajēmienus un līdzekļus, piemēram, viltojot rēkinus, viltojot preču aprakstus (lai izvairītos no kontroles), kā arī veicot citus ar muitas un nodokļu aspektiem saistītus pārkāpumus. Atšķirībā no citiem ar tirdzniecību saistītiem noziedzīgajiem nodarījumiem, TBML galvenais mērķis ir nevis konkrētu preču pārvirzīšana vai jaunu noziedzīgi iegūtu līdzekļu ģenerēšana, bet gan jau iepriekš noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un kustība.
- 3.3. Tirdzniecībā balstīta TPF ir legāli vai nelegāli iegūtu līdzekļu izmantošana tirdzniecības darījumos ar mērķi finansēt terorismu, proliferāciju.
- 3.4. TBML darījumu būtiskākā atšķirība no tirdzniecībā balstītās TPF darījumiem ir tāda, ka tirdzniecībā balstītās TPF gadījumos tiek izmantoti arī legāli iegūti līdzekļi, kā arī ir atšķirīgs darījumu mērķis. TBML darījumos mērķis ir maskēt līdzekļu izcelsmi, savukārt tirdzniecībā balstītās TPF darījumos – līdzekļu izlietojumu vai līdzekļu saņēmēja identitāti.
- 3.5. Atsevišķi jāvērtē gadījumi, kad TBML un tirdzniecībā balstītās TPF shēmās tiek izmantoti preču tirdzniecības darījumi un kad tiek izmantoti pakalpojumu sniegšanas darījumi. Par pakalpojumu sniegšanu saistītajās shēmās galvenokārt tiek izmantots pakalpojumu imports un eksports, kā arī darījumi ar citiem nemateriāliem aktīviem. Šāda veida darījumus ir sarežģīti kontrolēt, jo notiek darbības ar netaustāmām vērtībām, tātad grūti atrast lietiskos pierādījumus, kā arī novērtēt darījuma patieso vērtību.
- 3.6. TBML un tirdzniecībā balstītās TPF shēmām ir daudz kopīgu pazīmju ar nodokļu apiešanas shēmām un gadījumiem, kad notiek, piemēram, krāpšanās ar nodokļiem. Daudzos gadījumos bez padziļinātas lietas izpētes nav iespējams pateikt, ar kādu mērķi tiek īstenota tirdzniecības darījumu shēma.

TBML biežāk iesaistītās nozares, preču grupas

- 3.7. Pamatojoties uz dažādu valstu (Vācijas, ASV u.c.) nacionālajiem riska novērtējumiem un citiem analizētajiem datiem, FATF ir apkopojis vairākas ekonomikas nozares, produktu un pakalpojumu grupas, kas visvairāk ir pakļautas TBML riskiem.¹⁹
- 3.8. Kā secināts FAFT ziņojumā, TBML darījumu shēmās visbiežāk iekļautas **preces un preču grupas**, kurām iespējama plaša cenas amplitūda, garas piegādes ķēdes un kurās uzraugošajām iestādēm ir sarežģīti kontrolēti. FATF min šādas preču riska grupas:
 - 3.8.1. Derīgie izrakteņi, zelts un citi dārgmetāli.

¹⁸ Trade-Based Money Laundering, Trends and Developments, 5.lpp. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/Trade-Based-Money-Laundering-Trends-and-Developments.pdf>.

¹⁹ Minētās nozares, produktu un pakalpojumu grupas ir tikai daži piemēri, jo noziedzīgos nolūkos var tiks izmantoti darījumi visās nozarēs, kā arī darījumi ar jebkuru produktu vai pakalpojumu grupu. Piemēram, NILL un TF darbībām var tik izmantoti darījumi gan ar augstu pievienoto vērtību (piemēram, darījumi ar dārgmetāliem), gan šķietami ar mazvērtīgām precēm (lietotie apģērbi).

- 3.8.2. Auto dajas un transportlīdzekļi, tai skaitā gan lietoti transportlīdzekļi, gan luksus klasses auto un to dajas.
- 3.8.3. Lauksaimniecības vai pārtikas preces, tai skaitā augļi, dārzenji, zivis u.tml.
- 3.8.4. Apģērbs, tai skaitā lietoti tekstilizstrādājumi.
- 3.8.5. Dažāda viede elektronika un komponentes.
- 3.9. Tieka nošķirtas arī TBML darbības, kuras ietver pakalpojumu sniegšanas darījumus. Šajās shēmās tiek izmantots pakalpojumu imports un eksports, kā arī darījumi ar citiem nemateriāliem aktīviem. Kā riskam pakļautākie tika identificēti šādi **pakalpojumu veidi un sektori**:
- 3.9.1. Tiešsaistes azartspēles.
 - 3.9.2. Programmatūru nodrošināšana, piemēram, programmatūras tiešsaistes tirdzniecības nodrošināšanai, IT pakalpojumi.
 - 3.9.3. Finanšu pakalpojumi, tai skaitā darbības ar virtuālām valūtām.
 - 3.9.4. Konsultāciju pakalpojumi, tai skaitā mārketinga pakalpojumi.
 - 3.9.5. Darbības ar preču zīmēm un citas ar intelektuālo īpašumu saistītas darbības.

Biežāk izmantotie TBML paņēmieni

- 3.10. Neatbilstoši lielas vai neatbilstoši mazas summas norādīšana (*Over- and under-invoicing*). Šī paņēmiena būtība ir manipulēšana ar preču un pakalpojumu patieso vērtību.
- 3.11. Faktiski transportēto preču vai sniegtu pakalpojumu apjoms atšķiras no dokumentos norāditā apjoma (*Over- and under-/short- shipment*). Paņēmiena būtība ir manipulēšana ar patieso preču un pakalpojumu apjomu.
- 3.12. Atkārtoti sagatavoti dokumenti vienam un tam pašam tirdzniecības darījumam (*Multiple invoicing*). Šī paņēmiena mērķis ir vairākkārtīgi iegūt līdzekļus par vienu darījumu. Vairākkārtīgai viena dokumenta izdošanai var būt arī daudzi leģitimi apsvērumi, piemēram, iepriekš izdoto dokumentu korekcija, maksājumu nosacījumu grozījumi u.c.
- 3.13. Preču un pakalpojumu aprakstu viltošana (*Falsely describing the good*) ar mērķi slēpt darījumā iesaistīto preču vai pakalpojumu vērtību un patieso veidolu (dārgas preces dokumentos norādīt kā mazvērtīgākas, piemēram, faktiski darījumā iesaistīti dārgmetāli, bet norādīts, ka tiek veikts darījums ar metāllūžņiem u.tml.).
- 3.14. Tirdzniecības darījumu simulēšana (*Phantom/ghost shipment*). Šis paņēmiens ietver tirdzniecības dokumentu sagatavošanu par darījumu, kas faktiski nav noticis, kā arī maksājumu veikšanu par nenotikušiem darījumiem (fiktīviem darījumiem).
- 3.15. Preču atgriešana to izcelsmes valstī (*U-boating*). Preču tirdzniecības darījuma simulācija, kuras ietvaros prece tiek nosūtīta uz citu valsti, bet pēc tam tiek atgriezta izcelsmes valstī ar mērķi izvairīties no nodokļu maksājumiem un papildus pārbaudēm.
- 3.16. NILL, izmantojot ar pakalpojumiem saistītus tirdzniecības darījumus (*ML through trade in services*). Šos gadījumus ir joti grūti noteikt un atklāt, jo atšķirībā no tirdzniecības darījumiem, kuros iesaistītas preces, pakalpojumiem nav taustāms rezultāts, kā arī tiem ir subjektīvi nosakāma vērtība.
- 3.17. Trešo pušu iesaistīšanā norēķinu veikšanā (tirdzniecības starpnieks, čaulas veidojums, ofšors) un korporatīvās struktūras jaunprātīga izmantošana (*3rd party invoice settlement & misuse of corporate structure*), lai slēptu patiesās iesaistītās pusēs un padarītu sarežģītāk izsekojamu līdzekļu plūsmu.

TBML darījumu identificēšanas problemātika

- 3.18. Lai arī FATF un citas starptautiskās institūcijas vērš uzmanību uz TBML izplatību un riskiem, salīdzinoši nelielais pasaulē atklāto TBML shēmu skaits²⁰ liecina par šo noziedzīgo nodarījumu atklāšanas komplikēto dabu. Kā galvenie šķēršļi tiek minēti:
- 3.18.1. Privātā un publiskā sektora zināšanu un izpratnes trūkums par TBML. Neskatoties uz to, ka regulāri notiek starpvalstu informācijas apmaiņa un dažādu vietēja un starptautiska mēroga ziņojumu un informatīvu materiālu izstrāde un publicēšana par TBML riskiem un to novēršanu, noziedznieki izdomā arvien jaunus paņēmienus, kā izmantot tirdzniecības darījumus NILL un TF, PF darbībām.
 - 3.18.2. Nepilnības tirdzniecības darījumus kontrolējošo iestāžu, kā arī publiskā un privātā sektora sadarbībā, trūkumi informācijas apmaiņas mehānismā. Lai atklātu TBML gadījumus, ir jāveic dažādu iestāžu liela apjoma datu analīze, meklējot likumsakarības un nepilnības.
 - 3.18.3. Nepietiekama starptautiskā sadarbība informācijas apmaiņā. Starptautiskajai sadarbībai ir būtiska loma noziedzīgu nodarījumu novēršanā un izmeklēšanā, kur iesaistītas vairākas jurisdikcijas.
 - 3.18.4. Novēršanas likuma subjektu iekšējās kontroles sistēmu nepilnības. Lai arī uzņēmumiem ir pienākums veikt noteiktus pasākumus, lai novērstu NILL draudus savā darbībā, tomēr TBML darbībām ir plašs spektrs un pastāv daudz rīcības alternatīvu. Pastāv arī grūtības pārbaudīt iesniegto dokumentos norādītās informācijas patiesumu.

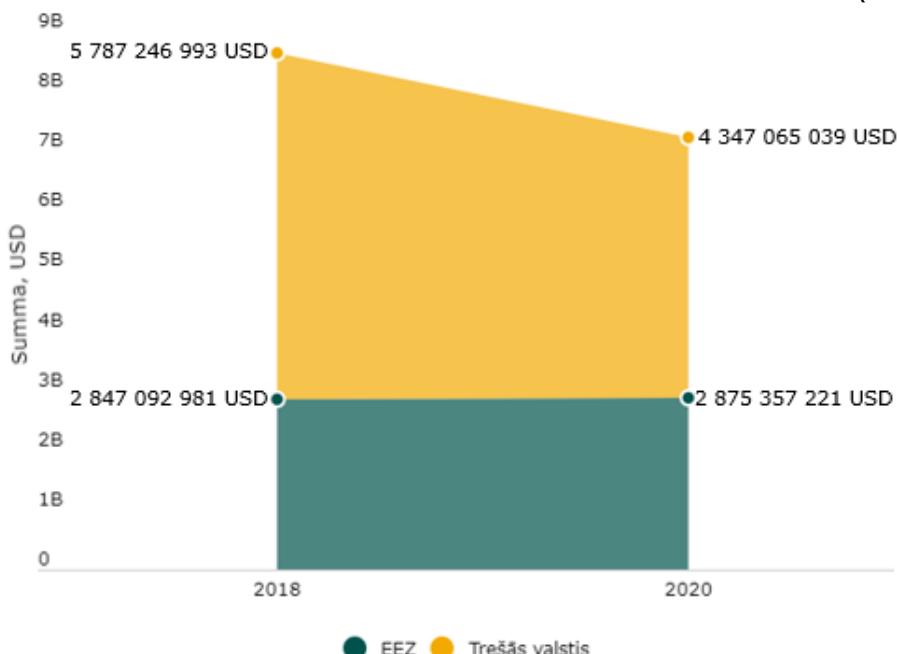
²⁰ Trade-Based Money Laundering, Trends and Developments, 39.lpp. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/Trade-Based-Money-Laundering-Trends-and-Developments.pdf>.

4. Secinājumi par TBML darbībām Latvijā

Secinājumi valstu kontekstā

4.1. Pētījumā analizēto valstu tirdzniecības datu kopējais nesakritības apjoms 2020. gadā ir vairāk nekā 7,2 miljardi USD, savukārt 2018. gadā datu nesakritība bija par 16% lielāka, pārsniedzot 8,6 miljardus USD (skat. 5. attēlu). Šāds datu nesakritības apjoms vērtējams kā būtisks, tomēr atkārtoti jāuzsver 1.14. punktā minētie pētījumā izmantotās metodikas ierobežojumi.

5. attēls. Kopējā tirdzniecības datu nesakritība 2018. un 2020. gadā EEZ un trešo valstu statistikas datos (miljardi, USD)

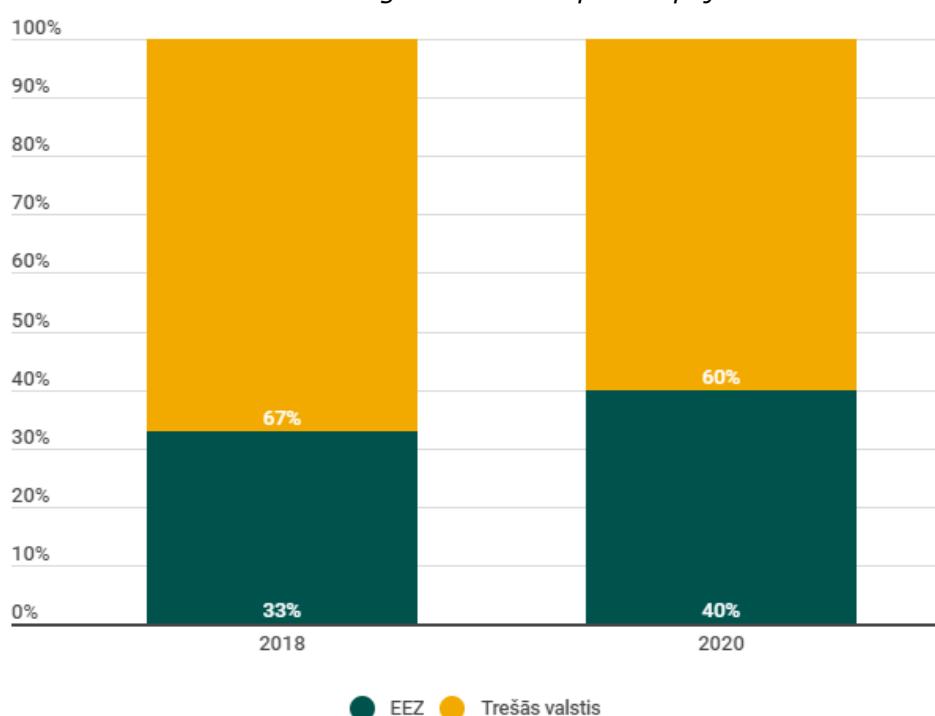

4.2. 2020. gadā mazinājusies tirdzniecības statistikas datu nesakritība, kas pirmšķietami liecina par to, ka tiek īstenoti pasākumi, kas ierobežo iespējamību veikt krāpnieciskas darbības un samazina Latvijas finanšu sistēmas ievainojamību. Kā viens no iemesliem šādām pozitīvām pārmaiņām minams tas, ka 2019. gadā tika īstenoti visaptveroši pasākumi, lai Moneyval novērtēšanas procesa ietvaros uzlabotu 40 FATF rekomendāciju ieviešanu un efektīvu piemērošanu praksē - ar mērķi izveidot efektīvu kontroles un uzraudzības mehānismu, kas nepieļautu iespēju izmantot Latvijas finanšu sistēmu noziedzīgiem mērķiem.

4.3. 2018. gadā trešo valstu datu nesakritības apmērs (summa, USD) bija par 51% lielāks (kopumā 67% no kopējā datu nesakritības apjoma) nekā EEZ valstu datu nesakritības apmērs. Savukārt 2020. gadā trešo valstu datu nesakritības apmērs ir par 34% lielāks (kopumā 60% no kopējā datu nesakritības apjoma) nekā EEZ valstu datu nesakritības apmērs (skat. 6. attēlu). Tomēr jāņem vērā, ka Latvijas statistikas uzskaites un to regulējošo normatīvo aktu atšķirības ar trešajām valstīm ir ievērojami lielākas nekā EEZ ietvaros.

4.4. 2020. gadā par 7% samazinājies trešo valstu datu nesakritības apmērs, bet palielinājies EEZ valstu datu nesakritības apmērs. Šāda tendence varētu liecināt par noziedzīgām darbībām, izmantojot EEZ tirdzniecības darījumu kontroles normatīvus un nostādnes, tai skaitā EEZ partnervalstu savstarpējo darījumu kontroles principus, proti, Jaunprātīgi izmantojot to, ka darījumi EEZ ietvaros ir mazāk kontrolēti un uzraudzīti nekā darījumi ar trešajām valstīm.

6. attēls. EEZ un trešo valstu tirdzniecības datu nesakritības izmaiņas 2018. un 2020. gadā attiecībā pret kopējo datu nesakritības apjomu

4.5. Latvijas tirdzniecības darījumu partnervalstis ar lielāko datu nesakritības apjomu (procentuāli pret kopējo tirdzniecības apjomu ar Latviju) 2018. un 2020. gadā ir (skat. 7. attēlu):

- 4.5.1. Krievija, Baltkrievija, Ukraina, ASV, Ķīna, Kanāda, Uzbekistāna (trešās valstis).
- 4.5.2. Igaunija, Lietuva, Polija, Apvienotā Karaliste, Dānija, Somija, Nīderlande, Vācija, Slovākija (EEZ valstis).²¹

7. attēls. Latvijas tirdzniecības darījumu partnervalstis ar lielāko datu nesakritības apjomu 2018. un 2020. gadā

²¹ Visu pētījuma ietvaros pētīto valstu saraksts atrodams 1. pielikumā.

- 4.6. 2018. gadā 47% apmērā, bet 2020. gadā 41% apmērā no kopējā datu nesakritības apjoma attiecīgajā gadā veido datu nesakritības apjoms ar Krieviju. Kā skaidro CSP biroja pārstāvji – datu nesakritība var rasties tādēļ, ka, importējot preces no Krievijas uz Eiropas valstīm, Latvija bieži vien ir pirmā valsts, kurai cauri ceļo prece, tāpēc šī prece tiek deklarēta uz Krievijas - Latvijas robežas, bet faktiski Latvija nav preču galamērķa valsts. Tomēr būtiska datu nesakritība veidojas arī vērtējot preču plūsmu no Latvijas uz Krieviju, kur minētais skaidrojums nav attiecināms.
- 4.7. Kompetento iestāžu novērojumi liecina, ka kaimiņvalstis biežāk var tikt iesaistītas TBML shēmās ģeogrāfiskās atrašanās un citu aspektu dēļ, bet tas neizslēdz iespējamību, ka arī citas valstis var tikt iesaistītas noziedzīgās shēmās. VID MP vērš uzmanību uz iespējamību, ka TBML shēmas ietvaros no valsts uz valsti var tikt pārvietoti arī tikai tirdzniecības dokumenti, bet ne preces (piemēram, īstenojot šādu shēmu kaimiņvalstu ietvaros, veidojas mazākas izmaksas, nekā tad, ja būtu iesaistīta ģeogrāfiski tālāk esoša valsts) (skat. piemēru Nr. 1).

Piemērs Nr. 1

Darījums, kā ietvaros, iespējams, notiek tikai dokumentu kustība / faktiski tiek izvesti finanšu līdzekļi no uzņēmuma

Latvijā reģistrēts uzņēmums A, kura PLG ir persona A, iegādājies specifiskus lielgabarīta būvniecības izstrādājumus no Lietuvā reģistrēta uzņēmuma B, kura deklarētā nodarbošanās nozare nav tieši saistīma ar būvniecības nozari. Pamatojoties uz darījumu apliecinotajiem dokumentiem, secināms, ka lielgabarīta būvniecības izstrādājumi piegādāti uz Latvijā reģistrētā uzņēmuma A juridisko adresi, kurā atrodas personas A radinieka privātmāja. Aizdomas rada lielgabarīta būvniecības izstrādājumu izkraušana/iekraušana un uzglabāšana privātmājas garāžā dokumentos norādītajā daudzumā.

- 4.8. Kā liecina VID NP sniegtie dati, visbiežāk PVN krāpšanas shēmās tiek konstatēti Latvijas nodokļu maksātāju darījumi ar Ungārijas un Polijas nodokļu maksātājiem. VID NP ir konstatējuši šādu tendenci - vairāki Latvijas nodokļu maksātāji kā savus ES darījumu partnerus regulāri deklarē riskantus Ungārijas nodokļu maksātājus, kuri Ungārijā pēc neilga laika tiek izslēgti no PVN maksātāju reģistra un šo uzņēmumu amatpersonas ir Latvijas, Krievijas, Moldovas vai Igaunijas piederīgie.²²
- 4.9. Pētījuma ietvaros analizētajos FID saņemtajos Novēršanas likumu subjektu ziņojumos par aizdomīgiem darījumiem ar tipoloģiju "Darījumi ar preci" biežāk figurē juridiskas personas, kas reģistrētas Apvienotajā Karalistē, Igaunijā, Krievijā, Polijā, Lietuvā, Vācijā, Čehijā, Ungārijā.
- 4.10. Ziņojumos par aizdomīgajiem darījumiem, kur iesaistītas Apvienotajā Karalistē reģistrētas juridiskās personas, aizdomīgie darījumi galvenokārt saistīti ar dažādu pakalpojumu, tai skaitā, finanšu pakalpojumu, reklāmas pakalpojumu, starpniecību, transportēšanu, ar drošību saistītu pakalpojumu, ar būvniecības nozari saistītu pakalpojumu sniegšanu darījuma ar preci ietvaros. Kā arī Apvienotajā Karalistē reģistrētās juridiskās personas iesaistītas darījumos ar transportlīdzekļu un to detaļu tirdzniecību, kā arī tekstilizstrādājumu un apavu tirdzniecības darījumos.
- 4.11. Tirdzniecības darījumu ar Apvienoto Karalisti kopējā datu nesakritība 2020. gadā ir 44 miljoni USD. Turklāt 71% no kopējās nesakritības summas liecina par lielākas izvestās preču vērtības norādīšanu, saņemot samaksu par precēm, kam saņēmējvalstī

²² VID NP sniegta informācija (01.11.2021. VID.4.1/8.3/161722).

deklarēta mazāka vērtība (Izmantojot tirdzniecības darījumu, Latvijas finanšu sistēmā, iespējams, tiek izvietoti NIL nesakritības starpības apmērā (2. riska profils)).

4.12. Preču grupas (atbilstoši Kombinētās nomenklatūras iedalījumam), kurās identificēta lielākā datu nesakritība darījumos ar Apvienotās Karalistes tirdzniecības partneriem, ir:

- 4.12.1. X sadaļa *Papīra masa no koksnes vai cita celulozes šķiedrmateriāla; pārstrādāts (atkritumu un makulatūras) papīrs vai kartons; papīrs un kartons un to izstrādājumi.*
- 4.12.2. XIV sadaļa *Dabiskas vai kultivētas pērles, dārgakmeņi un pudsārgakmeņi, dārgmetāli, ar dārgmetālu plaķēti metāli un to izstrādājumi; bīžutērija; monētas.*
- 4.12.3. VII sadaļa *Plastmasas un to izstrādājumi; kaučuks un tā izstrādājumi.*
- 4.12.4. XII sadaļa *Apavi, galvassegas, lietussargi, saulessargi, spieki, spieksēdekļi, pātagas, pletnes un to daļas; apstrādātas spalvas un izstrādājumi no tām; mākslīgie ziedi; izstrādājumi no cilvēku matiem.*

4.13. Ziņojumos par aizdomīgajiem darījumiem, kur iesaistītas Igaunijā reģistrētas juridiskās personas, aizdomīgie darījumi galvenokārt saistīti ar pārtikas preču mazumtirdzniecību un vairumtirdzniecību, būvniecības nozares precēm un pakalpojumiem, transporta un loģistikas pakalpojumiem.

4.14. Tirdzniecības darījumu ar Igauniju kopējā datu nesakritība 2020. gadā ir 180 miljoni USD. Turklāt 79% no kopējās nesakritības summas liecina par lielākas izvestās preču vērtības norādīšanu, saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmējvalstī deklarēta mazāka vērtība (izmantojot tirdzniecības darījumu, Latvijas finanšu sistēmā, iespējams, tiek izvietoti NIL nesakritības starpības apmērā (2. riska profils)).

4.15. Preču grupas (atbilstoši Kombinētās nomenklatūras iedalījumam), kurās identificēta lielākā datu nesakritība darījumos ar Igaunijas tirdzniecības partneriem, ir:

- 4.15.1. VIII sadaļā *Jēlādas, āda, kažokādas un to izstrādājumi; zirglietas un iejūgs; ceļojuma piederumi, somas un tamlīdzīgas preces; izstrādājumi no dzīvnieku zarnām (izņemot zīdvērpēja pavedienu).*
- 4.15.2. IV sadaļā *Pārtikas rūpniecības ražojumi; dzērieni, alkoholiski šķidrumi un etikis; tabaka un tabakas rūpnieciski aizstājēji.*
- 4.15.3. XXI sadaļā *Mākslas darbi, kolekciju priekšmeti un senlīetas.*
- 4.15.4. XVI sadaļa *Mehānismi un mehāniskas ierīces; elektroiekārtas; to detaļas; skaņu ierakstīšanas un atskajošanas aparatūra, televīzijas attēla un skaņas ierakstīšanas un reproducēšanas aparatūra un šādu izstrādājumu detaļas un piederumi.*

4.16. Ziņojumos par aizdomīgajiem darījumiem, kur iesaistītas Krievijā reģistrētas juridiskās personas, aizdomīgie darījumi galvenokārt saistīti ar transporta un kravu pārvadājumu pakalpojumiem, mājsaimniecības preču mazumtirdzniecību un vairumtirdzniecību.

4.17. Tirdzniecības darījumu ar Krieviju kopējā datu nesakritība 2020. gadā ir 209 miljoni USD. Turklāt 89% no kopējās nesakritības summas liecina par mazākas ievestās preču vērtības norādīšanu, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītājvalstī deklarēta lielāka vērtība (izmantojot tirdzniecības darījumus, tiek radīta iespēja izvietot NIL nesakritības starpības apmērā tirdzniecības darījuma partervalstī).

4.18. Preču grupas (atbilstoši Kombinētās nomenklatūras iedalījumam), kurās identificēta lielākā datu nesakritība darījumos ar Krievijas tirdzniecības partneriem, ir:

- 4.18.1. X sadaļa *Papīra masa no koksnes vai cita celulozes šķiedrmateriāla; pārstrādāts (atkritumu un makulatūras) papīrs vai kartons; papīrs un kartons un to izstrādājumi.*
- 4.18.2. XII sadaļa *Apavi, galvassegas, lietussargi, saulessargi, spieki, spieksēdekji, pātagas, pletnes un to daļas; apstrādātas spalvas un izstrādājumi no tām; mākslīgie ziedi; izstrādājumi no cilvēku matiem.*
- 4.18.3. XV sadaļa *Parastie metāli un parasto metālu izstrādājumi.*
- 4.18.4. XI sadaļa *Tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi.*
- 4.19. 2018. gadā datu nesakritībā dominē mazākas ievestās preču vērtības norādīšana, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītāvalstī deklarēta lielāka vērtība. Šajā gadījumā iespējama NIL izvietošana partervalsts finanšu sistēmā datu nesakritības starpības apmērā. Šāda veida darījumi atbilst 1. riska profilam – NIL atrodas 3. valsts finanšu sistēmā, kur notiek iespējama šo līdzekļu izvietošana.²³ Šīs pazīmes ietvaros datu nesakritība ir 5,3 miljardi USD jeb 62% no kopējā datu nesakritības apjoma 2018. gadā. Turklāt šīs pazīmes izteikti atspoguļojas datu nesakritībā ar trešajām valstīm – 80% no nesakritības apjoma šīs pazīmes ietvaros (4,3 miljardi USD) (skat. 8. un 9. attēlu).
- 4.20. Lai arī 2020. gadā kopējais datu nesakritības apjoms ir mazinājies, tomēr kopumā gan 2018. gadā, gan 2020. gadā galvenokārt vērojama mazākas ievestās preču vērtības norādīšana, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītāvalstī deklarēta lielākā vērtība. Šajā gadījumā iespējama NIL izvietošana partervalsts finanšu sistēmā nesakritības starpības apmērā (1. riska profils).²⁴ 2018. gadā trešo valstu datu nesakritības apjoms pazīmes ietvaros veido 80% (4,3 miljardi USD), bet 2020. gadā 88% (2,6 miljardi USD) (skat. 8. un 9. attēlu). Šī pazīme varētu būt cieši saistīta ar noziedzīgām shēmām, kuru mērkis ir samazināt ievedmuitas maksājumu, proti, norādīt mazāku ievesto preču vērtību, lai maksātu mazāku ievedmuitas nodokli (skat. piemēru Nr. 2).

Piemērs Nr. 2

Izvairīšanās no ievedmuitas nodokļa

Iespējami gadījumi, kad preces saliktā viedā tiek apliktas ar mazāku vai lielāku ievedmuitas nodokli nekā izjauktas atsevišķās komponentēs (skat. Kombinēto nomenklatūru <https://itvs.vid.gov.lv/#itms:reset:1;cln:1;url:/qry/sbn/init>).

- 4.21. Gan 2018. gadā, gan 2020. gadā samērā bieži vērojama lielākas ievestās preču vērtības norādīšana, saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmēvalstī deklarēta mazāka vērtība. Šajā gadījumā iespējama NIL izvietošana Latvijas finanšu sistēmā nesakritības starpības apmērā. Šāda veida darījumi atbilst 2. riska profilam - NIL izriet no Latvijā un citās ES valstīs izdarītiem noziegumiem.²⁵ Turklāt šīs pazīmes ietvaros nedaudz lielāka datu nesakritība ir EEZ valstu datos. 2018. gadā EEZ valstu datu

²³ Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējuma ziņojums par 2017. - 2019. gadu, 2.2.1.punkts. Pieejams: <https://fid.gov.lv/lv/darbibas-jomas/nacionalais-risku-novertejums/nacionalais-risku-novertejums-2017-2019>

²⁴ Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējuma ziņojums par 2017. - 2019. gadu, 2.2.1.punkts. Pieejams: <https://fid.gov.lv/lv/darbibas-jomas/nacionalais-risku-novertejums/nacionalais-risku-novertejums-2017-2019>

²⁵ Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējuma ziņojums par 2017. - 2019. gadu, 2.2.1.punkts. Pieejams: <https://fid.gov.lv/lv/darbibas-jomas/nacionalais-risku-novertejums/nacionalais-risku-novertejums-2017-2019>

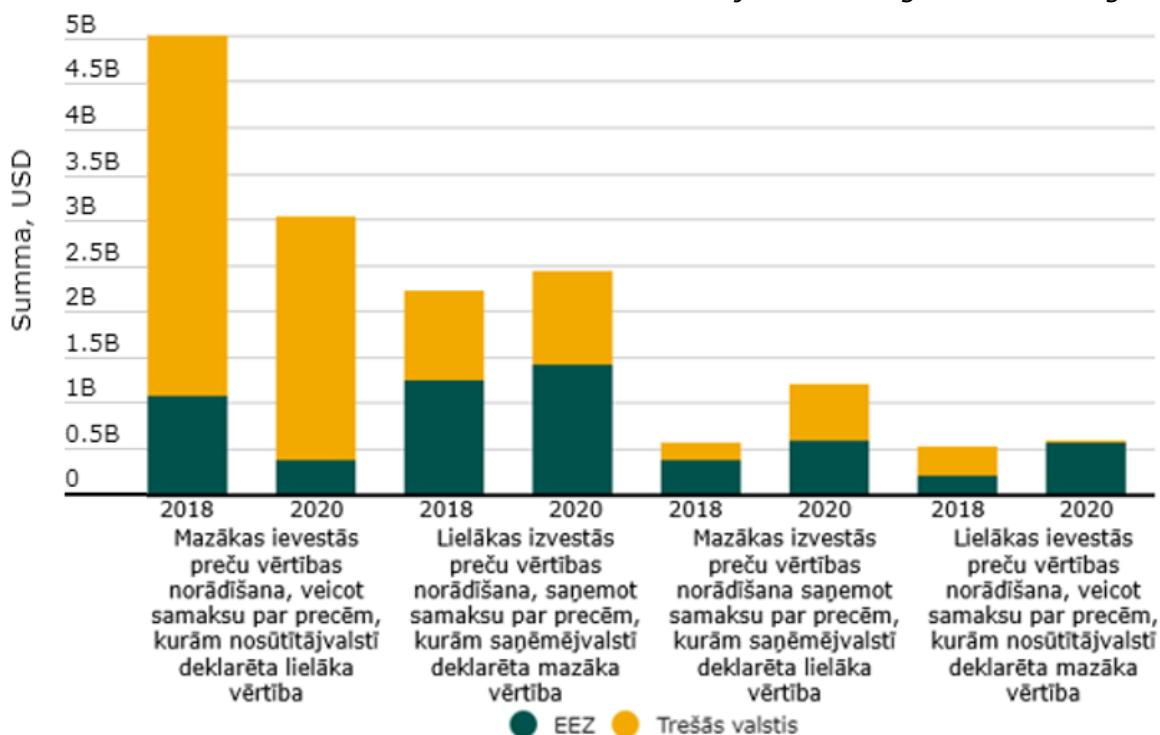
nesakritības apjoms pazīmes ietvaros veido 56% (1,2 miljardi USD), bet 2020. gadā 58% (1,4 miljardi USD) (skat. 8. un 9. attēlu) (skat. piemēru Nr. 3).

Piemērs Nr. 3

Lielākas izvestās preču vērtības norādīšana, saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmējvalstī deklarēta mazāka vērtība (*Over-invoicing export*)

Latvijas uzņēmums A (eksportētājs) noslēdzis līgumu ar citas valsts uzņēmumu B (eksportētājs) par ražošanas izejvielu piegādi 75 000 EUR apmērā, tomēr uzņēmums B veic norēķinus 50 000 EUR apmērā. Tieks sniegt komplikēts skaidrojums par preču dajas atgriešanu, jo tā neatbilst līguma nosacījumiem, iesniegti darījuma dajas atcelšanas dokumenti, kas ir vispārīgi un satur viltojuma pazīmes, kā arī pretrunīgu informāciju. (varbūt labāk – pretrunas, t.i. pretrunīga informācija/skaidrojumi).

8. attēls. TBML pazīmu sadalījums atkarībā no datu nesakritības kopsummas (miljardi, USD)
EEZ valstu un trešo valstu sadalījumā 2018. gadā un 2020. gadā

4.22. Lai arī gan 2018. gadā, gan 2020. gadā vismazākā datu nesakritība ir saistīta ar lielākas ievestās preču vērtības norādīšanu, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītājvalstī deklarēta mazāka vērtība, tomēr 2020. gadā vērojams datu nesakritības apjoma pieaugums EEZ valstu datus. 2018. gadā EEZ valstu datu nesakritības apjoms pazīmes ietvaros veido 39% (5 miljoni USD), bet 2020. gadā 94% (5,5 miljoni USD). Finanšu plūsma šīs pazīmes ietvaros liecina, ka iespējami NIL ir aizplūduši no Latvijas finanšu sistēmas uz partnervalsts finanšu sistēmu (2. riska profils)²⁶ (skat. piemēru Nr.4).

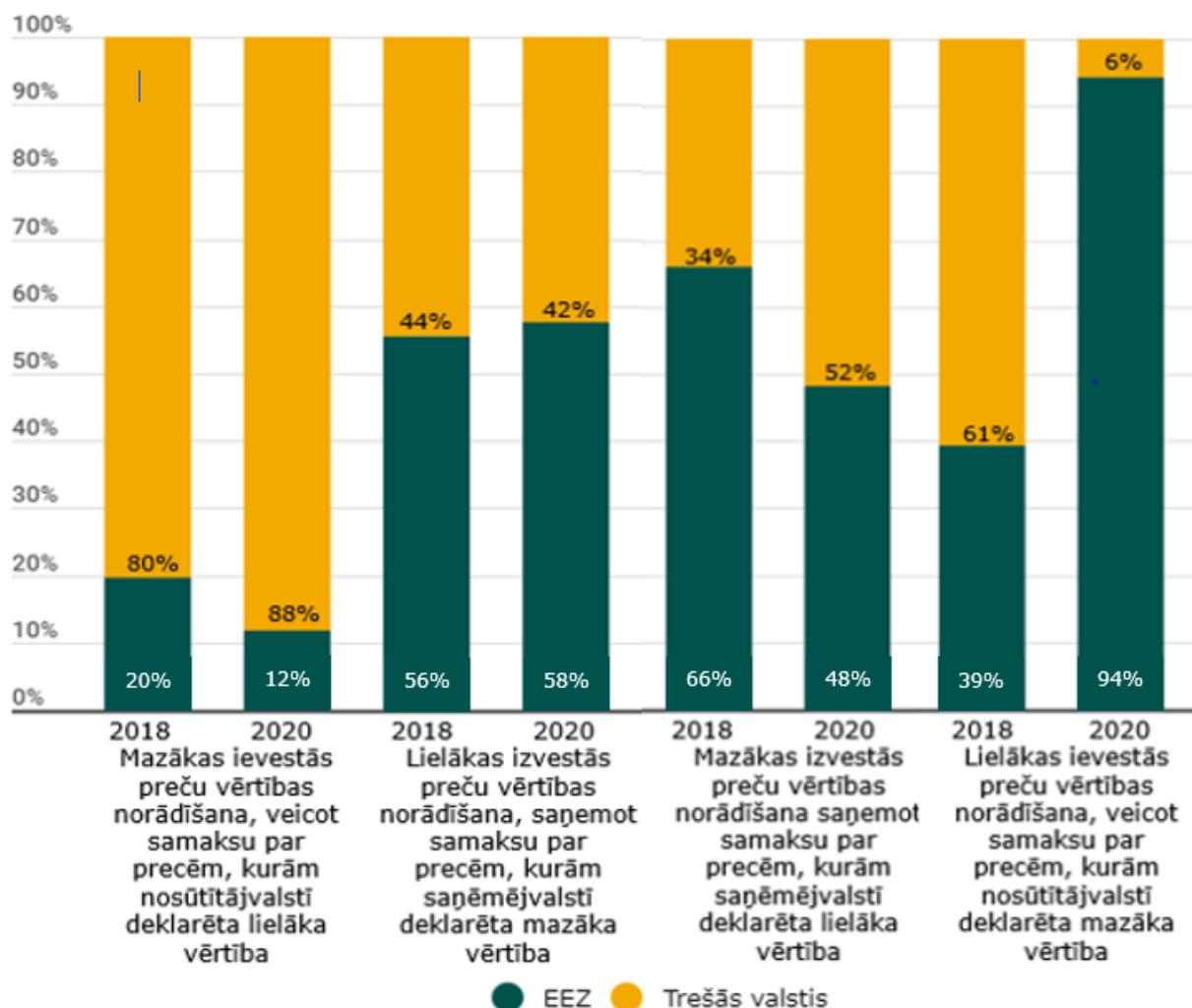
²⁶Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējuma ziņojums par 2017. - 2019. gadu, 2.2.1.punkts. Pieejams: [https://fid.gov.lv/lv/darbibas-jomas/nacionalais-risku-novertejums-2017-2019](https://fid.gov.lv/lv/darbibas-jomas/nacionalais-risku-novertejums/nacionalais-risku-novertejums-2017-2019)

Lielākas ievestās preču vērtības norādīšana, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītājvalstī deklarēta mazāka vērtība (*Under-invoicing import*)

Latvijas uzņēmums A (importētājs) iegādājas preces no citas valsts uzņēmuma B (eksportētājs). Uzņēmums B ir izrakstījis rēķinu par 100 000 EUR. Tirdzniecības darījumā iesaistīti arī citi uzņēmumi, kas darbojas kā starpnieki. Kā preces piegādes vieta tiek uzrādīta Latvijas uzņēmuma A īpašiekam un PLG piederošs uzņēmums C, kas veic preču gala piegādi uzņēmumam A. Latvijas uzņēmums A norēķinās ar uzņēmumu B 180 000 EUR apmērā, skaidrojot, ka radies sadārdzinājums dažādu ar piegādi un loģistiku saistītu apstākļu dēļ.

4.23. Neskatosies uz to, ka nepārtraukti notiek pasākumi kontroles un uzraudzības mehānismu pilnveidošanai ar mērķi nepieļaut iespēju izmantot Latvijas finanšu sistēmu noziedzīgiem mērķiem, Latvijas finanšu sistēma var tikt izmantota NILL tirdzniecības darījumu aizsegā, turklāt shēmās iesaistot gan trešās valstis, gan EEZ valstis, gan veicot darbības iekšzemē.

9. attēls. EEZ valstu un trešo valstu datu nesakritības īpatsvars pazīmes ietvaros 2018. gadā un 2020. gadā

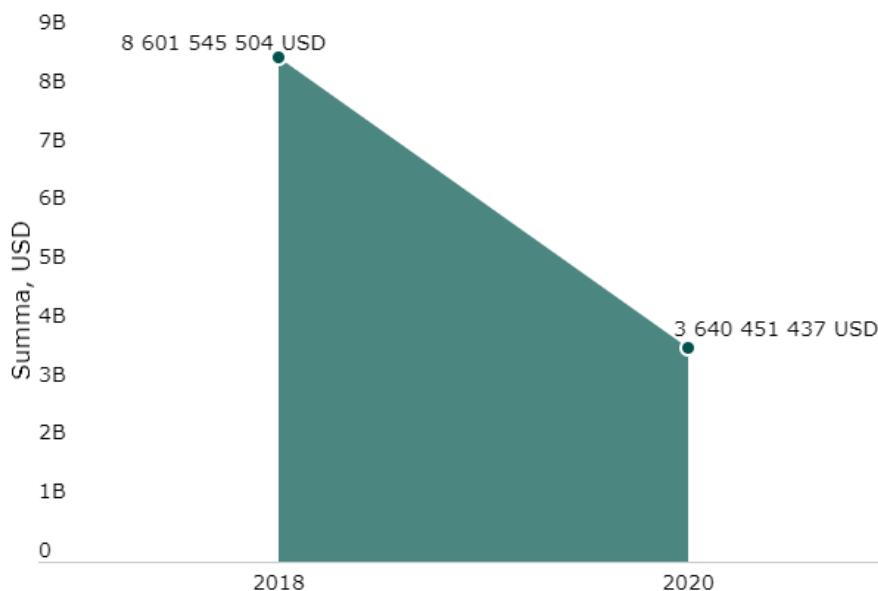

4.24. Var secināt, ka ievainojamāki ir tirdzniecības darījumi, kuros iesaistītas kaimīgvalstis (galvenokārt ģeogrāfiskā stāvokļa dēļ) vai EEZ valstis (atvērtā tirgus dēļ un atšķirībām normatīvajos regulējumos un uzraudzības līmeņa atšķirībām).

Secinājumi preču grupu un pakalpojumu kontekstā

4.25. 2020. gadā preču tirdzniecības datu nesakritības apjoms salīdzinājumā ar 2018. gadu ir krites par 58% (4,9 miljardi USD) (skat. 10. attēlu).

10. attēls. Kopējā preču tirdzniecības datu nesakritība 2018. un 2020. gadā (miljardi, USD)

4.26. No veiktās datu analīzes secināms, ka lielākā datu nesakritība (preču grupu kontekstā) lielā mērā atbilst FATF norādītajām precēm un preču grupām, kas visbiežāk tiek iekļautas TBML, TF, PF shēmās (skat. 1. tabulu).²⁷

1. tabula. Statistikas datu lielākā nesakritības preču grupu kontekstā 2018. un 2020. gadā salīdzinājumā ar FATF norādītajām precēm un preču grupām

Nr. p.k.	FATF norādītās preces un preču grupas, kas visbiežāk tiek iekļautas TBML, TF, PF shēmās	Sakritība ar pētījuma ietvaros secināto
1.	Derīgie izrakteņi, zelts un citi dārgmetāli	✗
2.	Auto daļas un transportlīdzekļi, tai skaitā gan lietoti transportlīdzekļi, gan luksus klases auto un to daļas	✓
3.	Lauksaimniecības vai pārtikas preces, tai skaitā augļi, dārzeņi, zivis u.tml.	✓
4.	Apģērbs, tai skaitā lietoti tekstilizstrādājumi	✓
5.	Dažāda vieda elektronika un komponentes	✓

4.27. Gan 2018. gadā, gan 2020. gadā procentuāli lielākais datu nesakritības apjoms ir pārtikas preču, minerālproduktu, mehānismu un elektronikas komponenšu, satiksmes līdzekļu, ķīmiskās rūpniecības preču grupās (skat. 2. pielikumu).

4.28. 2018. gadā preču grupu datu analīzes kontekstā dominē mazākas ievestās preču vērtības norādīšana, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītājvalstī deklarēta lielāka vērtība. Šīs pazīmes ietvaros datu nesakritība 2018. gadā ir 3,4 miljardi USD

²⁷ Visu pētījuma ietverto skatīto preču grupu saraksts atrodams 2. pielikumā.

jeb 40% no kopējās datu nesakritības 2018. gadā, bet 2020. gadā 3 miljardi USD jeb 29% no kopējās datu nesakritības 2020. gadā (skat. 11. un 12. attēlu)(skat. piemēru Nr. 5).

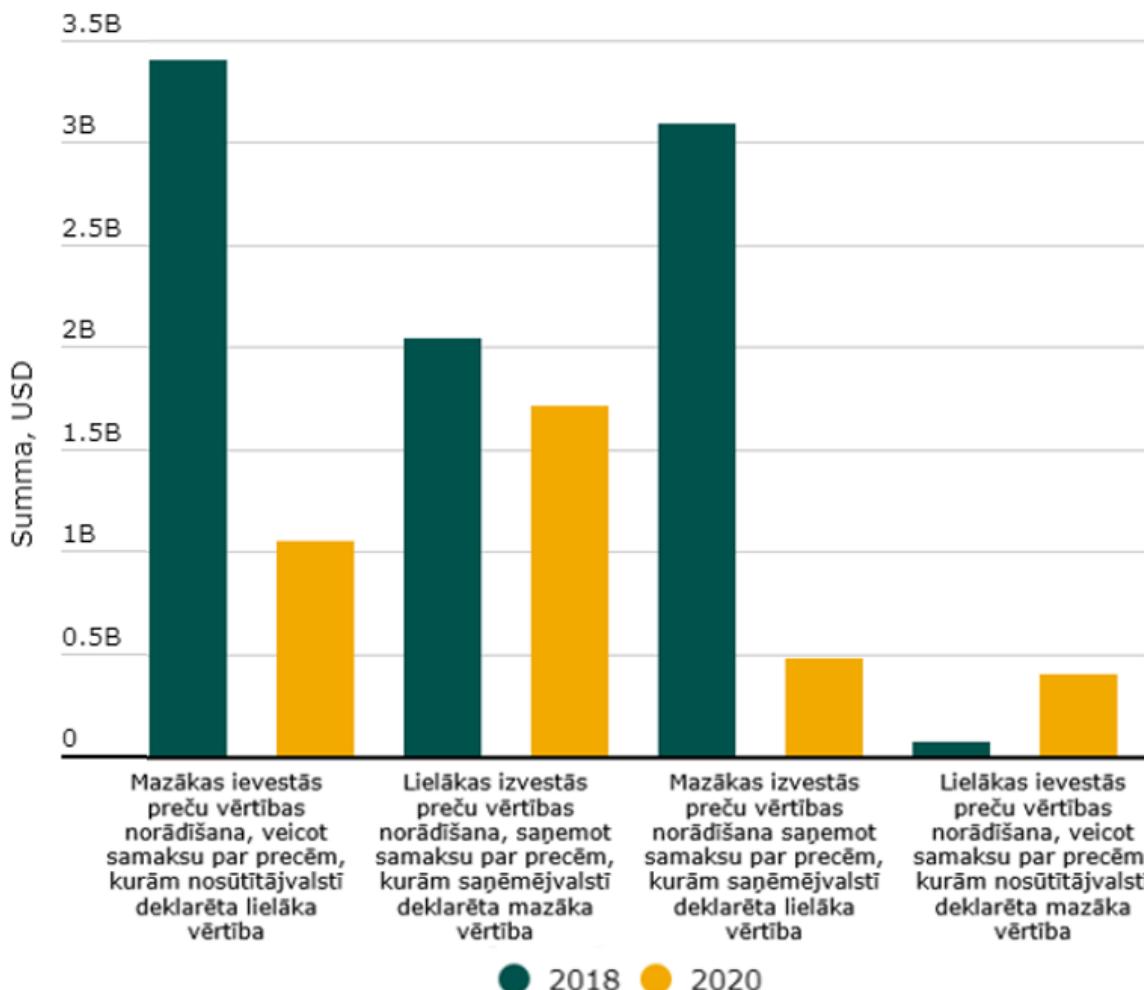
Piemērs Nr.5

Mazākas ievestās preču vērtības norādīšana, veicot samaksu par precēm, kurām nosūtītājvalstī deklarēta lielāka vērtība (Over-invoicing import)

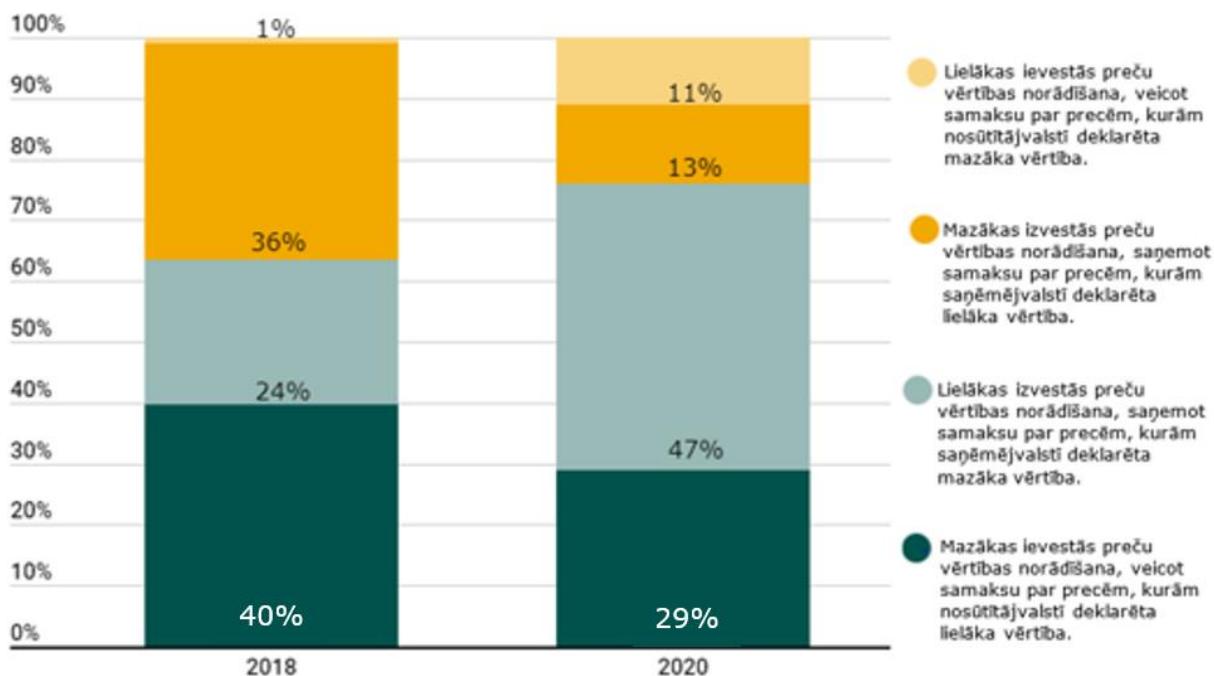
Latvijas uzņēmums A (importētājs) iegādājas preces citas valsts uzņēmumā B (eksportētājs). Uzņēmums B ir izrakstījis rēķinu par 100 000 EUR, tomēr Latvijas uzņēmums A ir veicis maksājumu mazākas summas apmērā, pamatojot to ar iepriekš veiktiem avansa maksājumiem. Iesniegtajā sadarbības līgumā nav minēta informācija par avansa norēķiniem, turklātiesnietajā avansa rēķinā identificētas nepilnības, t.sk. dokumentu viltojuma pazīmes.

4.29. 2020. gadā preču datu analīzes kontekstā dominē lielākas izvestās preču vērtības norādīšana, saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmējvalstī deklarēta mazāka vērtība. Šīs pazīmes ietvaros datu nesakritība 2020. gadā ir 1,7 miljardi USD jeb 47% no kopējās datu nesakritības 2020. gadā, bet 2018. gadā 2 miljardi USD jeb 24% no kopējās datu nesakritības 2018. gadā (skat. 11. un 12. attēlu).

11. attēls. TBML pazīmju sadalījums atkarībā no datu nesakritības kopsummas (miljardi, USD) 2018. gadā un 2020. gadā

12. attēls. TBML pazīmju īpatsvars 2018. gadā un 2020. gadā

4.30. 2018. gadā bieži novērojama mazākas izvestās preču vērtības norādīšana saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmējvalstī deklarēta lielāka vērtība. Šīs pazīmes ietvaros datu nesakritība 2018. gadā ir 3 miljardi USD jeb 36% no kopējās datu nesakritības 2018. gadā (skat. 11. un 12. attēlu) (skat. piemēru Nr. 6).

Piemērs Nr. 6

Mazākas izvestās preču vērtības norādīšana, saņemot samaksu par precēm, kurām saņēmējvalstī deklarēta lielāka vērtība (*Under-invoicing export*)

Latvijas uzņēmums A (eksportētājs) izrakstījis rēķinu tirdzniecības darījuma partnerim citas valsts uzņēmumā B (eksportētājs) par elektronikas komponenšu piegādi 150 000 EUR apmērā. Uzņēmums B veic norēķinus 200 000 EUR apmērā. Tieki sniegti dokumenti, kur norādīts, ka tirdzniecības darījuma ietvaros saņemti konsultācijas pakalpojumi, kas radījis darījuma negaidītu sadārdzinājumu. Darījumā iesaistītie uzņēmumi neprecizē, kādi konsultāciju pakalpojumi tika sniegti un kā tie saistīti ar darījumu.

Pakalpojumi

4.31. Pakalpojumi ir īpaši ērti izmantojami TBML, tirdzniecībā balstītas TF un PF shēmās, jo darījumi notiek ar nemateriālām vērtībām, bieži vien nerada taustāmu un pārbaudāmu gala rezultātu, kā arī to vērtība ir subjektīvi nosakāma.

4.32. "Spoguļstatistika" par pakalpojumu eksportu un importu ir maz pieejama, kas pamatojama ar sarežģījumiem identificēt un noteikt pakalpojumu importa un eksporta gadījumus un apjomu, jo atšķirībā no preču importa un eksporta darījumiem netiek eksportēti taustāmi priekšmeti ar samērā objektīvi nosakāmu un salīdzināmu vērtību. Priekšstats par pakalpoju eksporta un importu, kā arī lomu tirdzniecības darījumos tika gūts no Novēršanas likuma subjektu ziņojumiem par aizdomīgiem darījumiem, FATF ziņojumiem un citu valstu līdzīgiem pētījumiem.

4.33. No analizētajiem datiem secināms, ka aizdomīgos darījumos biežāk figurējošie pakalpojumu veidi un sektori lielā mērā sakrīt ar FATF norādītājiem pakalpojumu veidiem un sektoriem, kas pakļauti lielākajam riskam tikt iesaistītiem TBML, tirdzniecībā balstītas TPF shēmās (skat. 2. tabulu). Papildus kā samēra riskanti identificēti transportēšanas pakalpojumi, kā arī pakalpojumi, kas saistīti ar darījumiem ar nekustamo īpašumu un būvniecības nozares pakalpojumi.

2. tabula. Statistikas datu lielākā nesakritības preču grupu kontekstā 2018. un 2020. gadā salīdzinājumā ar FATF norādītajām precēm un preču grupām

Nr. p.k.	FATF norādītie pakalpojumi, kas visbiežāk tiek iekļauti TBML, tirdzniecībā balstītas TPF shēmās	Sakritība ar pētījuma ietvaros secināto
1.	Tiešsaistes azartspēles	✗
2.	Programmatūru nodrošināšana, piemēram, programmatūras tiešsaistes tirdzniecības nodrošināšanai, IT pakalpojumi	✓
3.	Finanšu pakalpojumi (aizdevumi, grāmatvedības pakalpojumi u.tml.), tai skaitā darbības ar virtuālām valūtām	✓
4.	Konsultāciju pakalpojumi	✓
5.	Darbības ar preču zīmēm un citas ar intelektuālo īpašumu saistītas darbības	✓

4.34. Pētījuma ietvaros analizētajos FID saņemtajos Novēršanas likumu subjektu ziņojumos par aizdomīgiem darījumiem par tipoloģiju “Darījumi ar preci” 34% ziņots par aizdomīgajiem darījumiem pakalpojumu sniegšanas ietvaros.

4.35. 2018. gadā kopējais pakalpojumu eksporta un importa datu nesakritības apjoms ir 2,6 miljardi USD.²⁸ Līdzīgi kā valstu datu un preču grupu datu analīzes kontekstā, pazīmes liecina par iespējamu NIL izvietošanu Latvijas vai partnervalsts finanšu sistēmā datu nesakritības apmērā.

Secinājumi

4.36. TBML darījumu galvenais mērķis nav jaunu noziedzīgi iegūtu līdzekļu ģenerēšana vai konkrētu preču pārvirzīšana, bet gan apzināta noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārvietošana.

4.37. Tirdzniecības darījumi ir ērti noziedzīgo shēmu īstenošanai, jo tiem piemīt dinamisks raksturs, darījumos iesaistīts plašs preču un pakalpojumu spektrs (gan pēc preces un pakalpojuma funkcionālajām un vizuālajām īpašībām, gan pēc to vērtības).

4.38. Ne vienmēr tirdzniecības statistikas datu nesakritība liecina par noziedzīgām darbībām, nesakritības var rasties arī statistisko kļūdu ietekmē (tādu objektīvu iemeslu dēļ kā valūtu konvertācija, statistikas apkopošanas metodoloģijas interpretācijas atšķirības u.tml.). Turklāt, jo ģeogrāfiski tālāk atrodas valsts, jo lielāka var būt datu nesakritība, ņemot vērā transporta izmaksas.

4.39. TBML, tirdzniecībā balstītas TPF shēmas ir līdzīgas nodokļu apiešanas shēmām un gadījumiem, kad, piemēram, notiek krāpšanās ar nodokļiem vai, piemēram, tiek veiktas cenu manipulācijas muitas noliktavā (identificētas cenu atšķirības starp IM7 un EXA deklarācijām) - preces deklarētas ievešanai muitas noliktavā ar statistisko vērtību, kas ir daudz mazāka par šo preču eksporta deklarācijās norādīto vērtību (tādā veidā tiek neadekvāti paaugstināta eksportējamo preču vērtība) (skat. piemēru Nr.7). Daudzos gadījumos bez padziļinātas lietas izpētes nav iespējams pateikt, ar kādu

²⁸ Uz pētījuma veikšanas laiku visaptveroši spoguļstatistikas dati par pakalpojumu importu un eksportu 2020. gadā <https://comtrade.un.org/data/> datu bāzē nav pieejami.

mērķi tiek īstenota tirdzniecības darījumu shēma. 30% pētījuma ietvaros analizētajos FID saņemtajos Novēršanas likumu subjektu ziņojumos par aizdomīgiem darījumiem par tipoloģiju "Darījumi ar preci" norādīta noziedzīgā nodarījuma grupa "Nodokļu noziegumi".

- 4.40. Lai arī nevar izslēgt, ka NILL un TF, PF darbībām var tikt pakļautas visas nozares un preču un pakalpojumu grupas, tomēr ir identificēti kopīgi aspekti, kas palielina darījuma ievainojamību:
 - 4.40.1. Darījumā iesaistītas preces ar plašu cenu diapazonu, kā arī unikālas preces, kam grūti noteikt vērtību.
 - 4.40.2. Preces, kas iesaistītas garā tirdzniecības ciklā (tieka transportētas caur vairākām jurisdikcijām).
 - 4.40.3. Preces/pakalpojumi, ko atbildīgajiem dienestiem ir grūti pārbaudīt.

Piemērs Nr. 7

Izvairišanās no nodokļu nomaksas

Latvijā dibināts uzņēmums A, kas Latvijas Republikas uzņēmumu reģistrā deklarējis darbības viedu "Metālizstrādājumu cauruļu, apkures iekārtu un to piederumu vairumtirdzniecība". Uzņēmuma A gada apgrozījums ir 2 miljoni EUR, kas pārsvarā veidojas no rēķinu apmaksas par pārdoto preci. Spriežot pēc darījumiem kontā, regulāri tiek saņemti maksājumi no Lietuvā reģistrēta uzņēmuma B. Uzņēmumam A tika lūgts iesniegt darījumu apliecinošus dokumentus, preču kustību apliecinošus dokumentus, kā arī darījumus ar Lietuvas uzņēmumu deklarēt PVN deklarācijās. Uzņēmums A sniedza skaidrojumu, ka Lietuvā reģistrētais uzņēmums B nav reģistrējies kā PVN maksātājs, līdz ar to PVN deklarācijās minētie darījumi netiek atspoguļoti. Uzņēmums A ir iesniedzis 2 rēķinus, kas saturiski ir mazinformatīvi un vispārīgi. No rēķinos minētās informācijas nav skaidri saprotams, kādas preces tika piegādātas. Uzmanību pievērš fakts, ka rēķinos preču pārdošana ir noformēta kā ar PVN apliekams darījums, piemērojot 0% PVN likmi. Pārbaudot informāciju ES DSS, konstatēts, ka uzņēmuma B partnera numurs nav derīgs pārrobežu darījumu veikšanai. Tāpat uzņēmums A izvairās iesniegt preču kustību apliecinošus dokumentus.

- 4.41. Var secināt, ka Latvijas finanšu sistēmā var tikt veikti darījumi ar tranzīta raksturu - iespējams, noziedzīgi iegūtie līdzekļi netiek izmantoti Latvijā, bet tiek pārvietoti uz tranzītvalsti vai mērķa valsti. Pastāv iespējamība, ka TBML shēmu rezultātā iegūtie NIL var tikt izvietoti Latvijas finanšu sistēmā, kā arī pastāv iespējamība, ka vietējie noziedznieki īsteno TBML shēmas iekšzemē, veidojot fiktīva eksporta darījumus, bet prece paliek Latvijā vai EEZ, vai tās vispār nav. Turklāt, nemot vērā, ka kaimiņvalstis ir vairāk pakļautas riskam tikt iesaistītām TBML, tirdzniecībā balstītās TPF shēmās, iespējams, fiktīvais eksports notiek tieši kaimiņvalstu vai EEZ valstu starpā.
- 4.42. Latvijas stratēģiski nozīmīgā ģeogrāfiskā atrašanās vieta (pie Baltijas jūras ceļiem, uz ES austrumu robežas), kā arī attīstītā gaisa, ūdens un sauszemes transporta infrastruktūra veicina gan iekšzemes, gan starptautiskās tirdzniecības vides attīstību. Lai arī 2019. un 2020. gadā tika būtiski uzlabota Latvijas NILLTFPP novēršanas sistēma un stiprināta finanšu sistēmas uzraudzība, tomēr arvien pastāv risks, ka Latvijas tirdzniecības infrastruktūra un finanšu sistēma var tikt pakļauta TBML riskiem.

5. TBML indikatori

- 5.1. TBML indikatori formulēti, pamatojoties uz Latvijas kompetento iestāžu sniegtu informāciju, pētījuma ietvaros gūtajām atzījām, kā arī FATF²⁹ un citu valstu izstrādātajiem materiāliem par atbilstošu tēmu.

Ar tirdzniecības darījumā iesaistītajām pusēm saistīti indikatori

- 5.2. Darījumos iesaistīti uzņēmumi ar juridiski un/vai ekonomiski nepamatoti sarežģītu organizatorisko struktūru (tai skaitā, organizatoriskajā struktūrā ietilpst arī uzņēmumi ar čaulas veidojumu pazīmēm vai uzņēmumi, kas reģistrēti augsta riska jurisdikcijās, beznodokļu valstīs vai citā valstī ar vāju NILL novēršanas sistēmu).
- 5.3. Darījumā iesaistītā uzņēmuma reģistrācijas adrese atrodas reģistrētajai darbībai neatbilstošā vietā vai adresē, kur reģistrēts liels uzņēmumu daudzums ("pastkastītes adrese").
- 5.4. Tieks veikts darījums, kas ievērojami pārsniedz tirdzniecības darījumā iesaistītajam uzņēmumam tipiska darījuma apjomu, un tas tieks finansēts no kāda aizdomīga aizdevuma vai cita trešo personu pārskaitījuma, vai no skaidras naudas iemaksas.
- 5.5. Nesen reģistrēts vai nesen darbību atjaunojis uzņēmums iesaistās liela apjoma darījumā.
- 5.6. Publiski nav pieejama informācija par darījumā iesaistīto uzņēmumu. Publiski pieejamā informācija neliecina, ka uzņēmums strādā jomā, kas saistīta ar darījumā norādīto. Pieejamā informācija neliecina, ka uzņēmumam ir zināšanas vai prasmes darboties jomā, ar ko saistīts tirdzniecības darījums.
- 5.7. Darījumā iesaistītā uzņēmuma kontā novērojamās finanšu plūsmas neliecina, ka uzņēmums darbojas reģistrētājā jomā vai vispār nodarbojas ar uzņēmēdarbību vai veic uzņēmēdarbībai raksturīgos maksājumus, piemēram, algu izmaksas, nodokļu maksājumus u.tml.
- 5.8. Ir aizdomas, ka darījumā iesaistītā uzņēmuma norādītais uzņēmuma vadītājs ir fiktīvs vietas aizpildītājs un darbojas citas personas interesēs. Uzņēmuma vadītājam trūkst vai nav pieredzes, lai vadītu uzņēmumu, kas darbojas konkrētā jomā vai mērogā.
- 5.9. Par darījumā iesaistīto uzņēmumu vai tā pārstāvi pieejama negatīva rakstura informācija.
- 5.10. Darījumā iesaistītajā uzņēmumā nodarbināto darbinieku skaits ir pretrunā ar uzņēmuma tirdzniecības darījuma apmēru.
- 5.11. Darījumā iesaistītā uzņēmuma nosaukumā ir ietverts kāda pazīstama uzņēmuma nosaukuma elements vai nosaukums ir līdzīgs pazīstama uzņēmuma nosaukumam, kas var liecināt par mērķi maldināt par uzņēmuma saistību ar plaši atpazīstamu uzņēmumu.
- 5.12. Darījumā iesaistītā uzņēmuma darbībā neregulāri manāmas neizskaidrojamas dīkstāves.
- 5.13. Darījuma partnera kontā parādās neparasti liels maksājumu skaits vai maksājumi par neierasti lielām summām.

²⁹ Izstrādāts, pamatojoties uz FATF Trade-Based Money Laundering Risk Indicators (March 2021). Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/Trade-Based-Money-Laundering-Risk-Indicators.pdf>

5.14. Darījumā iesaistītās personas kontam ir tranzīta darījumu konta pazīmes – maksājumi ienāk un īsā laika periodā tiek aizskaitīti tālāk; bieži tiek veiktas iemaksas skaidrā naudā un veikti pārskatījumi uz beznodokļu valstīm vai uz uzņēmuma ar čaulas veidojuma pazīmēm kontu; ienākošie darījumi tiek sadalīti un pārskaitīti vairākām citām ar darījumu iespējami nesaistītām personām.

5.15. Darījumā samaksu par precēm veic persona, kas nav preces saņēmējs un kam nav skaidri saprotamas ekonomiskas saiknes ar darījumu.

Ar tirdzniecības darījuma procesu saistīti indikatori

5.16. Darījuma process ir nepamatoti komplikēts (piemēram, vienā tirdzniecības darījumā šķietami nepamatoti iesaistīti vairāki piegādes transporta veidi - aviotransports, autotransports, dzelzceļa transports u.tml.); tiek iesniegti vairāki darījumu pamatojošie dokumenti, kam nav tiešas saistības ar darījumu, t.sk. sadarbības līgumi, piegādes līgumi u.tml.).

5.17. Darījumos iesaistītais uzņēmums darbojas vairākās savstarpēji nesaistītās jomās (piemēram, uzņēmums norādījis, ka nodarbojas ar auto detaļu tirdzniecību, grāmatvedības pakalpojumu sniegšanu, tekstila izstrādājumu vairumtirdzniecību u.tml. vienlaicīgi).

5.18. Preces piegādes ceļš ir nepamatoti komplikēts (prece bez būtiska pamatojuma tiek transportēta caur vairākām jurisdikcijām, tai skaitā caur beznodokļu valstīm, augsta riska valstīm un valstīm ar vāju NILL novēršanas sistēmu).

5.19. Darījumos bez skaidra pamatojuma iesaistīti starpnieki un citas trešās puses (tai skaitā konsultanti un citi pakalpojumu sniedzēji).

5.20. Darījumā tiek izmantoti jomai šķietami neatbilstoši un/vai ar darījumu nesaistīti pakalpojumi vai darījumam netipiskas metodes, piemēram, neatbilstoša transporta izvēle (nesakrīt pārvadājuma veids ar konkrētai precei raksturīgo (konteineri, cisternas u.tml.), attiecīgās preces daudzumu tehniski nav iespējams pārvadāt ar konkrēto transporta līdzekli).

5.21. Tieka konstatēta informācijas nesakritība un pretrunīga informācija tirdzniecības dokumentos (atšķiras preces daudzums, cenas, darījumu partneru nosaukums vai cita informācija).

5.22. Darījuma preces/pakalpojuma cena šķietami neatbilst tirgus cenai vai ievērojami mainījusies salīdzinājumā ar iepriekš veiktiem līdzīgiem darījumiem.

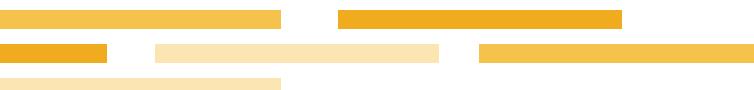
5.23. Darījumu apliecināšos dokumentos informācija par preci vai pakalpojumu ir vispārīga un virspusēja, nenorādot preces vai pakalpojuma specifikāciju.

5.24. Uzņēmums nevar iesniegt darījumus apliecināšus dokumentus vai iesniedz tos ar kavēšanos.

5.25. Darījumu pamatojošajos dokumentos ir manāmas viltojumu pazīmes, tajos trūkst kādas būtiskas informācijas, tajos bez acīmredzama pamatojuma bieži ir veikti labojumi (līguma grozījumi, nosacījumu maiņa u.tml.).

5.26. Sarežģītu, kompleksu vai apjomīgu darījumu pamatojošie dokumenti ir pārāk vienkārši, šablona tipa, līdzīgi paraugiem, kas atrodami internetā.

5.27. Nesakrīt summas, ko darījumus apliecinājos dokumentos norādījuši darījuma partneri, kā arī nesakrīt summas, kas parādās bankas pārskatos.

-
- 5.28. Pēdējā brīdī tiek mainīts samaksas saņēmējs (norādot iepriekš neidentificētu trešo personu). Pēdējā brīdī tiek mainīti maksāšanas nosacījumi, termiņi, summas.
 - 5.29. Darījuma vērtība regulāri ir nedaudz zem ziņošanas sliekšņa.
 - 5.30. Darījumu summas ir noapaļotas un tas nav raksturīgi darījumos ar konkrēto preču vai pakalpojumu grupu.
 - 5.31. Darījumu ietvaros maksājumi tiek veikti pa apli – tiek izsūtīti no vienas valsts un saņemti tajā paša valstī pēc tam, kad izgājuši cauri citu valstu finanšu institūcijām.

Saīsinājumi un termini

Augsta riska valstis un pastiprinātai uzraudzībai pakļautas valstis un jurisdikcijas	Valsts noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas sistēmās tiek konstatēti nozīmīgi trūkumi un tās nespēj vai nevēlas novērst identificētos trūkumus, sakārtojot finanšu, uzraudzības un tiesībaizsardzības sistēmu atbilstoši starptautiskajiem standartiem, tā tiek iekļauta augsta riska vai pastiprinātās uzraudzības valstu sarakstā, ar ko finansiāla sadarbība ir apgrūtināta, nav ieteicama vai pat aizliegta. ³⁰
ĀM	Ārlietu ministrija
CSP	Latvijas Centrālās statistikas pārvalde
darījums/-i	Tirdzniecības darījums/-i
ECOFEL	Egmont Centre of FIU Excellence and Leadership
EEZ dalībvalstis	Eiropas Ekonomikas zonas valstis ³¹
Eurostat	Eiropas Savienības Statistikas biroja
ES	Eiropas Savienība
ES DSS	Eiropas Savienības datu sagatavošanas sistēma
FATF	Finanšu darījumu darba grupa (<i>Financial Action Task Force</i>)
FID	Latvijas Finanšu izlūkošanas dienests
NIL	Noziedzīgi iegūti līdzekļi
NILL	Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija
NNVP	Nodokļu nomaksas veicināšanas pārvalde
Novēršanas likums	Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums
NRA	Nacionālajā NILLTPF risku novērtēšanas ziņojums par 2017. - 2019. gadu
NVS valstis	Neatkarīgo Valstu Sadraudzības (NVS) valstis ir Armēnija, Azerbaidžāna, Baltkrievija, Gruzija (sākot ar 2009. gada septembri, vairs neietilpst NVS), Kazahstāna, Kirgizstāna, Krievija, Moldovas Republika, Tadžikistāna, Turkmenistāna (asociētā dalībnieka statusā), Ukraina (asociētā dalībnieka statusā), Uzbekistāna.
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
PF	Proliferācijas finansēšana
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
TBML	Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija ar tirdzniecības darījumu starpniecību (<i>trade-based money laundering</i>)
Tirdzniecībā balstīta TPF	Terorisma un/vai proliferācijas finansēšana ar tirdzniecības darījumu starpniecību (<i>trade-based terrorism/proliferation financing</i>)
TF	Terorisma finansēšana
Trešās valstis	ES tiesību kontekstā apzīmē visas valstis, kas nav ES dalībvalstis.
VID NP	Valsts ieņēmumu dienesta Nodokļu pārvalde
VID MP	Valsts ieņēmumu dienesta Muitas pārvalde

³⁰ Informācija par augsta riska valstīm. Pieejams: <https://www.fid.gov.lv/lv/darbibas-jomas/starptautiska-sadarbiba/augsta-riska-valstis>

³¹ Valstu saraksts. Pieejams: <https://www.mfa.gov.lv/lv/valstu-saraksts>

1. pielikums

Pētījuma ietvaros analizētās valstis

Partnervalsts	Kopējais nesakritības apjoms		Vieta pēc nesakritības apjoma	
	2020	2018	2020	2018
Krievija	41.07%	47.75%	1	1
Igaunija	12.33%	10.03%	2	2
ASV	5.54%	3.88%	3	4
Ķīna	4.88%	7.15%	4	3
Uzbekistāna	4.01%	0.28%	5	24
Nīderlande	3.45%	3.86%	6	5
Lietuva	2.81%	0.77%	7	18
Polija	2.71%	0.37%	8	21
Apvienotā Karaliste	2.44%	3.07%	9	7
Dānija	2.38%	0.94%	10	17
Baltkrievija	2.18%	2.30%	11	10
Somija	2.09%	1.46%	12	11
Spānija	1.88%	0.19%	13	26
Ukraina	1.56%	1.27%	14	14
Čehija	1.34%	1.30%	15	13
Vācija	1.28%	2.57%	16	9
Itālija	1.28%	1.40%	17	12
Norvēģija	1.10%	1.14%	18	15
Francija	1.06%	0.97%	19	16
Zviedrija	1.06%	0.74%	20	19
Šveice	0.55%	0.67%	21	20
Slovākija	0.48%	2.66%	22	8
Pakistanā	0.47%	0.28%	23	23
Belgija	0.46%	Nav datu	24	44
Ungārija	0.42%	0.37%	25	22
Īslande	0.34%	0.24%	26	25
Kipra	0.33%	0.14%	27	27
Zīmbabwe	0.25%	0.12%	28	29
Azerbaidžāna	0.12%	0.07%	29	31
Uganda	0.09%	0.05%	30	32
Albānija	0.01%	0.00%	31	39
Maurīcijas	0.00%	0.00%	32	41
Mjanma	0.00%	0.02%	33	35
Botsvāna	0.00%	0.01%	34	36
Barbadosa	0.00%	0.00%	35	43
Kanāda	Nav datu	3.64%	36	6
Jamaika	Nav datu	0.14%	37	28
Malta	Nav datu	0.08%	38	30
Irāna	Nav datu	0.03%	39	33
Gana	Nav datu	0.02%	40	34
Bahamas	Nav datu	0.01%	41	37
Kambodža	Nav datu	0.00%	42	38
Nikaragva	Nav datu	0.00%	43	40
Mongolija	Nav datu	0.00%	44	42
Panama	Nav datu	Nav datu	45	45
Sīrija	Nav datu	Nav datu	46	46
Jemena	Nav datu	Nav datu	47	47
Britu Virdzīnas	Nav datu	Nav datu	48	48
Ziemeļkorejas Tautas Republika	Nav datu	Nav datu	49	49

2. pielikums

Pētījuma ietvaros analizētās preču grupas

Sadaļa kombinētajā nomenklatūrā	Preču grupa	Nesakritības apjoms		Vieta pēc nesakritības apjoma	
		2020	2018	2020	2018
IV	Pārtikas rūpniecības ražojumi; dzērieni, alkoholiski ūdensdzērieni un etiķis; tabaka un tabakas rūpnieciski aizstājēji	20.33%	9.36%	1	3
V	Minerālprodukti	15.69%	21.56%	2	2
XVI	Mehānismi un mehāniskas ierīces; elektroiekārtas; to detaļas; skaņu ierakstīšanas un atskalošanas aparatūra, televīzijas attēla un skaņas ierakstīšanas un reproducēšanas aparatūra un šādu izstrādājumu detaļas un piederumi	14.18%	35.76%	3	1
XVII	Satiksmes līdzekļi un to aprīkojums	8.32%	7.04%	4	4
XX	Dažādi izstrādājumi	6.42%	3.16%	5	6
XI	Tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi	6.07%	2.69%	6	8
II	Augu valsts produkti	4.57%	3.03%	7	7
XV	Parastie metāli un parasto metālu izstrādājumi	4.37%	2.56%	8	9
VI	Ķīmiskās rūpniecības un tās saskarnozaru ražojumi	4.21%	4.13%	9	5
VII	Plastmasas un to izstrādājumi; kaučuks un tā izstrādājumi	2.92%	2.32%	10	10
IX	Koks un koka izstrādājumi; kokogle; korķis un korķa izstrādājumi; izstrādājumi no salmiem, esparto vai citiem pinamiem materiāliem; pīti trauki un pinumi	2.85%	1.38%	11	12
III	Dzīvnieku un augu tauki un eļjas un to šķelšanās produkti; gatavi pārtikas tauki; dzīvnieku vai augu vaski	2.21%	1.04%	12	13
XVIII	Optiskās ierīces un aparatūra, foto un kino ierīces un aparatūra, mērīrierīces un kontrolierīces un aparatūra, precīzijas instrumenti un iekārtas, medicīnas un kirurgiski instrumenti un aparatūra; pulksteņi; mūzikas instrumenti; to daļas un piederumi	2.21%	1.52%	13	11
XIX	Ieroči un munīcija; to daļas un piederumi	1.92%	0.48%	14	17
I	Dzīvi dzīvnieki; dzīvnieku izcelsmes produkti	1.01%	0.81%	15	15
XII	Apavi, galvassēgas, lietussargi, saulessargi, spieki, spieksēdeklji, pātagas, pletnes un to daļas; apstrādātas spalvas un izstrādājumi no tām; mākslīgie ziedi; izstrādājumi no cilvēku matiem	0.85%	0.43%	16	19
X	Papīra masa no koksnes vai cita celulozes ūdensdzērējus; pārstrādāts (atkritumu un makulatūras) papīrs vai kartons; papīrs un kartons un to izstrādājumi	0.82%	0.56%	17	16
VIII	Jēlādas, āda, kažokādas un to izstrādājumi; zirgļietas un iejūgs; ceļojuma piederumi, somas un tamādzīgas preces; izstrādājumi no dzīvnieku zarnām (izņemot zīdvērpēja pavedienu)	0.43%	0.41%	18	20
XIII	Akmens, ģipša, cementa, azbesta, vizlas un tamādzīgu materiālu izstrādājumi; keramikas izstrādājumi; stikls un stikla izstrādājumi	0.41%	0.89%	19	14
XIV	Dabiskas vai kultivētās pērles, dārgakmeņi un pusdārgakmeņi, dārgmetāli, ar dārgmetālu plaķēti metāli un to izstrādājumi; bižutērija; monētas	0.16%	0.46%	20	18
XXI	Mākslas darbi, kolekciju priekšmeti un senlietas	0.04%	0.03%	21	21